

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA**

BRALNE NAVADE STARŠEV PREDŠOLSKIH OTROK

DIPLOMSKA NALOGA

Mentorica:

doc. dr. Darija Skubic

Kandidatka:

Alenka Jalovec

Ljubljana, november 2011

Alenka Jalovec izjavljam, da je diplomska naloga z naslovom *Bralne navade staršev predšolskih otrok* moje avtorsko delo.

ZAHVALA

Najprej se želim zahvaliti mentorici dr. Dariji Skubic. Predvsem sem ji hvaležna za njeno odzivnost, kar mi je v času nastajanja diplomske naloge dajalo varnost. Bila je vedno dosegljiva. Zahvaljujem se ji tudi za vso pomoč in razumevanje ter za konstruktivne nasvete. Zelo sem hvaležna svoji družini: Vasji, Sergeju in Dejanu, ker so v času mojega študija in med nastajanjem diplomske naloge razumeli, kadar nisem imela časa zanje, in me vseskozi spodbujali ter mi stali ob strani. Hvala tudi moji mami za vsestransko pomoč in podporo.

POVZETEK

Bralne navade staršev predšolskih otrok so za razvoj bralne pismenosti zelo pomembne. Vloga staršev pri branju je zelo velika. Pomembno je, da starši pogosto berejo zase in svojim otrokom ne glede na starost, spol in izobrazbo. S tem dajejo otrokom zgled in pripisujejo velik pomen branju. Pomemben dejavnik je tudi pogostnost obiska knjižnice in odnos do knjig. Na bralne navade staršev najpogosteje vpliva spol, pa tudi starost in izobrazba. Največ berejo mame, starši, starejši od 28 let in z višjo izobrazbo. Starši se na področju, ki zajema vzgojo otroka, dodatno izobražujejo in temu pripisujejo velik pomen. To vpliva na dejstvo, da starši pogosteje berejo svojemu otroku kot zase.

KLJUČNE BESEDE: starši predšolskih otrok, bralne navade, spol, starost, izobrazba

ABSTRACT

The reading habits of parents of preschool children are very important for development of reading literacy. The role of parents in reading is very high. It is important that parents often read for themselves and for their children regardless of age, sex and education. With reading they are giving the children an example and attach great importance to reading. An important factor is the frequency of library visits and dealing with books. On the reading habits of parents have important influence sex, age and education. The most often are reading mothers, parents older than 28 years and parents with higher education. Parents educate themselves in the area which includes custody and education of their children and they attach great importance to it. This affects the fact that parents most often read to their children than for themselves.

KEY WORDS: parents of preschool children, reading habits, sex, age, education

KAZALO

	Stran
0 UVOD.....	7
I. TEORETIČNI DEL.....	8
1 JEZIK.....	8
1.1 GOVOR IN JEZIK.....	9
1.2 ZNAČILNOSTI JEZIKA.....	9
2 SPORAZUMEVANJE.....	10
2.1 SPOROČANJE.....	10
2.2 SPREJEMANJE.....	10
3 PISMENOST.....	11
3.1 PORAJAJOČA SE PISMENOST.....	12
3.2 DRUŽINSKA PISMENOST.....	12
3.3 FUNKCIONALNA PISMENOST.....	14
3.4 BRALNA PISMENOST.....	15
3.4.1 BESEDIŠČE.....	15
3.4.2 POVZEMANJE.....	15
4 BRANJE.....	16
4.1 BRANJE, SPORAZUMEVALNA DEJAVNOST.....	17
4.2 POMEN BRANJA.....	17
4.3 ZGODNJE BRALNE IZKUŠNJE.....	17
4.4 METAKOGNITIVNO ZNANJE O BRANJU.....	18
4.5 BRALNI INTERES.....	18
4.6 ZATOPLJENOST/VKLJUČENOST.....	18
4.7 ZAZNANA KOMPETENTNOST.....	19
4.8 POMEN VIŠJE BRALNE PISMENOSTI.....	19
4.9 DRUŽINSKO BRANJE.....	19
4.10 BRALNA MOTIVACIJA	20

4.10.1	PRVINE BRALNE MOTIVACIJE.....	20
4.10.1.1	Prepričanja o sposobnostih in učinkovitosti branja.....	20
4.10.1.2	Cilji in razlogi za branje.....	21
4.10.1.3	Socialni vidik branja.....	21
4.11	NOTRANJA IN ZUNANJA MOTIVACIJA ZA BRANJE.....	21
4.11.1	MOTIVACIJA OTROKA.....	21
4.11.2	NOTRANJA MOTIVACIJA.....	22
4.11.3	ZUNANJA MOTIVACIJA.....	22
4.12	VLOGA STARŠEV PRI BRANJU OTROKA.....	23
5	KNJIGA.....	23
5.1	VPLIV KNJIGE.....	24
5.2	POMEN KNJIŽNICE.....	24
6	VRSTE KNJIG.....	25
6.1	UMETNOSTNA IN NEUMETNOSTNA BESEDILA.....	26
6.2	POMEN BRANJA UMETNOSTNIH BESEDIL.....	26
6.3	LITERARNE NADZVRSTI.....	26
6.3.1	LIRIKA.....	27
6.3.2	EPIKA.....	27
6.3.3	DRAMATIKA.....	28
6.4	LITERARNE ZVRSTI, VRSTE IN ŽANRI.....	29
II.	EMPIRIČNI DEL.....	30
1	VZOREC.....	30
2	METODA.....	30
3	CILJI.....	30
4	HIPOTEZE.....	31
5	STATISTIČNA OBDELAVA PODATKOV ANKETNEGA LISTA.....	32
6	REZULTATI PO HIPOTEZAH.....	52
III.	SKLEP RAZISKAVE.....	54
IV.	VIRI IN LITERATURA.....	55
V.	PRILOGA.....	56

0 UVOD

V vrtcu delam že 15 let in končno sem svoje delo ovrednotila še z izobrazbo. Z mentorico sva se odločili, da zaključim študij z diplomsko nalogo z naslovom BRALNE NAVADE STARŠEV PREDŠOLSKIH OTROK. Tema je zanimiva in v času računalnikov še kako aktualna. V svoji diplomski nalogi sem želela ugotoviti, kako pogosto beremo. Zanimala me je najaktivnejša populacija, to so starši predšolskih otrok, ki vzgajajo nove generacije bralcev. Vzgajajo pa predvsem z zgledom.

Danes branje ni več privilegij bogatih ali izobraženih, temveč je vsem dostopno. Za normalno socialno življenje je branje nujno, vendar kljub temu premalo upoštevamo njegovo vrednost. Zaradi lahko dostopnih virov informacij prek različnih medijev, televizije, radia in spleta ga pogosto zanemarimo, saj je enostavneje novico slišati ali jo videti na televiziji, kot jo poiskati v časopisu. Branje mnogokrat nadomesti tudi kakšna dokumentarna oddaja ali pa film, posnet po knjigi. Pa vendar, ali se zavedamo kakšen je pomen branja za kvaliteto našega življenja in kako velik pomen ima na prihodnje generacije, saj z zgledom vplivamo tudi na naše otroke?

Občutek imam, da se zaradi vsakodnevne časovne bitke starši ne znajo več ustaviti ob knjigi in v miru odtavati? ali pa to bogatstvo deliti s svojim otrokom. Načinov za spodbujanje in ohranjanje branja je nešteto, le pozorni moramo biti na svet okrog nas, saj smo obdani z raznovrstnimi besedili na vsakem koraku.

Zavedam se, da so za razvoj bralnih navad predšolskih otrok pomembne bralne navade njihovih staršev, zato sem z veseljem spremljala rezultate ankete in se v sebi večkrat vprašala, čemu so takšni, kakršni so, in kako ukrepati. Dobro razvita bralna sposobnost je vrednota, ki nam omogoča lažje funkcioniranje v družbi in dostop do znanja in informacij.

Hkrati sta jezik in zapisana beseda del naše identitete, ki se ju moramo zavedati predvsem v času globalizacije in večkulturnosti. Prav je, da ju negujemo in ohranjamo. Jezik je živ organizem, ki se spreminja z nami in mi ostajamo z njim.

I. TEORETIČNI DEL

1 JEZIK

Rada bi pojasnila pomen jezika in njegovih značilnosti, saj nas jezik združuje in povezuje ali pa ločuje in omejuje. Jezik je tudi pogoj in sredstvo za branje, pisanje, govorjenje in poslušanje. V različnih virih sem zasledila definicije in pojasnila, ki jih predstavljam v tem poglavju.

Jezik je snov, material, gradivo za sleherno literarno tvorbo, saj besedna umetnost obstaja samo v jeziku in z njegovo pomočjo, ker je jezikovna umetnost. Jezik torej obstaja neodvisno od literarne umetnine, kot del zunajliterarne realnosti, tako je vloga jezika na prvi pogled podobna vlogi, ki jo ima v razmerju do literarnega dela katerakoli druga sestavina zunajliterarne realnosti. Vendar pa pripada jeziku v besedni umetnini poseben položaj. Jezik kot zunajliterarna snov vstopa v besedno umetnino na drugačen način kot druge oblike stvarnosti, saj te namreč izgubijo v umetnini svoj prvotni ustroj, pomen, obstoj, spremenijo se v nekaj čisto drugega, specifično literarnega. Jezik pa se s prehodom v sestav besedne umetnine sicer v marsičem oddalji od običajnega pogovornega ali uporabnega jezika, vendar še vedno obstaja kot to, kar je bil, ohranja svojo prvotno podobo in ustroj.

Jezik ima torej v besedni umetnini posebno vlogo; ni samo zunajliterarno gradivo, potrebno za nastanek in obstoj besedne umetnine, ampak določa tudi temeljne sestavine literarnega dela, ki imajo svoj izvor v sestavi jezika samega, to je besede kot jezikovnega znaka (Korošec 1995: 15).

Jezik je sredstvo, s katerim lahko tvorimo (govorimo oz. pišemo) besedila ter sprejemamo (poslušamo oz. beremo) in razumemo besedila drugih. Jezik je za človeka temeljno sredstvo sporazumevanja (komunikacije) (Bešter, Križaj Ortar in drugi 1999: 8).

Je tudi osnovno orodje vsega človekovega in družbenega sodelovanja, zato je dobro razvita sporazumevalna zmožnost najbolj zanesljiva pot do osebnega in družbenega uspeha. Tisti, ki se uspešno sporazumevajo, niso zgolj uspešnejši pri učenju in delu, marveč imajo tudi pozitivnejšo samopodobo in višja pričakovanja glede svojega dela in življenja. K dinamičnemu razvoju sodobnih družb lahko prispevajo le visoko pismeni in ustvarjalni posamezniki s pozitivno samopodobo. (Grosman in drugi 2003: 12).

1.1 GOVOR IN JEZIK

Ko ločimo jezik od govora (F. de Saussure 1997; pov. po Skubic 2004: 9), hkrati ločimo družbeno od individualnega, bistveno od drugotnega in bolj ali manj naključnega. Jezik ni funkcija govorca, temveč je proizvod, ki ga posameznik pasivno sprejme ter nikoli ne zahteva vnaprejšnjega premisleka, razmišljanje pa posega vanj le pri urejevalni dejavnosti. Govor pa je v nasprotju z jezikom individualno dejanje volje in razuma, v katerem moramo razlikovati:

- kombinacije, s katerimi govorec uporablja jezikovni kod, da bi izrazil svojo misel,
- psihofizični mehanizem, ki mu omogoča, da te kombinacije ponotranji.

1.2 ZNAČILNOSTI JEZIKA

Jezik je družbeni del govornice, zunaj posameznika, ta ga sam ne more niti ustvariti niti spreminjati; obstaja samo po nekakšni pogodbi med člani skupnosti. Po drugi strani pa se ga mora posameznik priučiti, da bi spoznal njegovo delovanje; otrok si ga prisvaja le postopno. Jezik je nekaj samostojnega, tako da ga ohrani celo človek, ki mu je bila odvzeta raba govora, če le razume glasovne znake, ki jih sliši (F. de Saussure 1997; pov. po Skubic 2004: 9).

Jezik je nekaj drugega kot govor in je predmet, ki ga je mogoče proučevati ločeno.

Medtem ko je govornica heterogena, je jezik, razmejen na ta način, homogene narave: je sistem znakov, kjer je bistvena samo zveza med smislom in slušno podobo in kjer sta oba dela znaka enako psihične narave (F. de Saussure 1997; pov. po Skubic 2004: 10).

Jezik ni nič manj kot govor predmet konkretne narave in to je velika prednost pri proučevanju. Jezikovni znaki so v bistvu psihični, a vseeno niso abstrakcije; zveze, ki jih je potrdil kolektivni konsenz in katerih množica tvori jezik, so realnosti s sedežem v možganih. Poleg tega so jezikovni znaki tako rekoč otipljivi; pisava jih lahko utrdi v konvencionalnih podobah, medtem ko govornih dejanj v vseh podrobnostih ne bi bilo mogoče posneti; izgovor besede, naj bo še tako drobna, zahteva neskončno množico mišičnih gibov, ki jih je izjemno težko spoznati in ponazoriti. V nasprotju s tem pa je v jeziku le še slušna podoba, to pa je mogoče prevesti v nespremenljivo vidno podobo (F. de Saussure 1997; pov. po Skubic 2004: 10).

2 SPORAZUMEVANJE

Ker smo ljudje socialna bitja, je za nas pomembna medsebojna komunikacija. Pomembno poglavje moje diplomske naloge in tudi življenja se mi zdi ravno sporazumevanje. Lahko se zgodi, da se znajdemo v situaciji, ko kljub znanju jezika in poznavanju okoliščin danega trenutka nismo sposobni komunicirati, bodisi ne znamo bodisi se ne znajdemo, zato je zelo pomembna dobro razvita sporazumevalna zmožnost.

Sporazumevanje je posebna oblika človekovega vedenja, povezanega z določenim namenom. Sporazumevamo se zato, da bi na naslovnika vplivali, pri njem nekaj dosegli, spremenili njegovo razmerje do predmetnosti in drugih ljudi (Skubic 2004: 41).

Sporazumevanje ali komunikacija je izmenjava besedil med ljudmi. Vključuje oz. zajema najmanj dve osebi: tistega, ki govori ali piše, in onega, ki posluša ali bere. Obsega sporočanje in sprejemanje (Bešter Turk in drugi 2003: 27).

2.1 SPOROČANJE

Sporočanje je zavestno dejanje sporočevalca; sporočevalec tvori besedilo z znamenji besednega jezika v slušnem ali vidnem prenosniku, torej govori ali piše. Sporočanje ima več dejavnikov: okoliščine, namen, temo, jezik, prenosnik in besedilo (Bešter Turk in drugi 1999: 28).

2.2 SPREJEMANJE

Sprejemanje besedil je dejanje prejemnika. Le-ta sprejema besedilo, poslano po slušnem ali vidnem prenosniku, torej ga posluša ali bere; pri tem lušči iz njega bistvene podatke in prepozna sporočevalčev namen (Bešter Turk in drugi 2003: 57).

Sporazumevanje je pomembno, ker nam sposobnost izražanja omogoča življenje z drugimi. Je eno osnovnih sredstev, potrebnih za življenje, zato ga mora človek razviti že v zgodnjem otroštvu. Učenje sporazumevanja oz. prve možnosti, spodbude in vzore za izražanje dobi otrok v družini (Tomori 1994: 57).

Ravno tako se v družini začne pismenost, kjer se srečujemo z različnimi oblikami pismenosti. V naslednjem poglavju bom predstavila pismenost, ki v začetku pomeni poslušanje, pozneje pa še govorjenje, branje in pisanje.

3 PISMENOST

Pogosto slišimo izraz pismenost, pa naj gre za frazo ali označevanje posameznikovih sposobnosti branja in pisanja. Pismenosti je več vrst, v tem poglavju bom predstavila porajajočo se pismenost, družinsko, funkcionalno in bralno pismenost. Pismenost je zelo kompleksen izraz in zajema več funkcij posameznikovega delovanja, je pomemba za našo samostojnost in preživetje. Opisala bom tudi pomen pismenosti za razvoj branja in bralnih navad.

Pismenost nas spremlja vse življenje. Začne se z našim rojstvom, nekateri trdijo, da se z njo seznanimo že pred rojstvom, in je v začetku omejena le na poslušanje. Temu postopno sledi govorjenje in še kasneje branje (Cenčič 2003: 44).

V ožjem pomenu je pismenost najpogosteje definirana kot človekova sposobnost branja in pisanja, medtem ko je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ 1994: 844) definirana kot znanje branja in pisanja. Pismen je torej tisti, ki zna brati in pisati. Beseda opismenjevanje pomeni učiti se brati in pisati, beseda opismeniti pa naučiti se pisati in brati (SSKJ 1994: 844).

Natančnejša definicija pismenosti vključuje tudi druge ustvarjalne in analitične sposobnosti ter znanja na določenem področju. Nekateri jo opredeljujejo kot družbeno dejavnost in ne samo kot preprosto veščino, ki jo učijo v šolah in je tako odmaknjena od drugih družbenih kontekstov. Tudi slovenski teoretiki, npr. M. Cencič, jo opredeljuje kot zapleteno, sestavljeno ter povezano dejanje in proces, ki ne obsega le branja in pisanja, ampak tudi govorjenje in poslušanje. S psiholingvističnega stališča pa teoretiki M. Križaj Ortar, M. Bešter in S. Pečjak razvoj pismenosti proučujejo v komunikacijskem modelu opismenjevanja, pri katerem poudarjajo enakovredno vključevanje vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti: govorjenja, poslušanja, pisanja in branja (Grginič 2006: 8).

Starši svoje otroke uvajajo v svet pismenosti že mnogo pred vstopom v šolo, ker jih k temu spodbuja zanimanje in radovednost otrok, lastne izkušnje in želje. S svojim ravnanjem, stališči in odnosom do branja tako že zelo zgodaj vplivajo na otrokov bodoči odnos do knjige (Grosman in drugi 2003: 34).

Pismenost je vtkana v skoraj vsa področja človekovega delovanja, da v svojem razvoju prevzema nove oblike in vstopa na nova področja ter od posameznika zahteva stalno učenje in prilagajanje. Nekoč je bila pismenost dejavnost (in privilegij) določenih družbenih slojev in se je nanašala izključno na obvladanje branja in pisanja, v sodobnem razvitem svetu pa je postala eno temeljnih orodij za delovanje slehernega posameznika. Danes skoraj ni možno preživeti dneva, ne da bi se srečali z različnimi oblikami pismenosti: jutranjimi novicami v časopisu, imeni ulic ali drugimi znaki in obvestili na ulici, neizogibnim branjem in pisanjem na delovnem mestu, branjem in pisanjem za potrebe družinskega življenja, lastnega prostega časa ter družbenega udejstvovanja. Poleg različnih vsebin se pojavljajo tudi različne oblike (tehnologije) za rabo branja in pisanja: od običajnega papirja in pisala do sodobnih tehnologij, ki se jih je treba naučiti obvladovati. Računalniki, mobilni telefoni, bankomati, gospodinjski stroji ipd. so del našega vsakdanjika. Iz naštetega lahko zaključimo, da pomen pismenosti tako za posameznika kot za družbo nenehno narašča. Zaradi ključnega pomena pismenosti v vsakdanjem življenju znanstveniki in strokovnjaki različnih strok proučujejo pomembne dejavnike, ki vplivajo na uspešnost pri opismenjevanju, izobraževanju in kasnejši rabi različnih oblik pismenosti. Proučevanja so jih pripeljala prav v obdobje zgodnjega otroštva, v čas pred vstopom v šolo in pred pričetkom formalnega opismenjevanja. Strokovnjaki danes posebej opozarjajo na pomemben vpliv družinskega okolja na razvoj posameznikove pismenosti: otroci, ki so v domačem okolju dobili več spodbud na področju pismenosti, so pri opismenjevanju in učenju uspešnejši. Na pomemben vpliv različnih bralnih spodbud v predšolskem obdobju so pokazale tudi številne raziskave, ki so proučevale družinsko pismenost. Dognano je, da družinsko pismenost sooblikujejo številni socialni in kulturni dejavniki, ti pa se razlikujejo tako znotraj posamezne države kot med državami. Raziskave kažejo, da ima v Sloveniji družinsko okolje pomemben vpliv na raven pismenosti, ki jo bo posameznik dosegel, ter da šola večinoma ne uspe nadoknaditi pomanjkanja spodbud v predšolskem obdobju in v obdobju začetnega opismenjevanja ([http://arhiv.acs.si/publikacije/Branje za znanje in branje za zabavo-prirocnik.pdf](http://arhiv.acs.si/publikacije/Branje_za_znanje_in_branje_za_zabavo-prirocnik.pdf), 20. 9. 2011).

Pismenost od posameznika zahteva stalno učenje in je prisotna v različnih oblikah. Predstavila bom porajajočo se pismenost, družinsko, funkcionalno in bralno pismenost. Pomembno se mi zdi, da razumemo ta področja pismenosti v povezavi z bralnimi navadami, ki jih pridobi posameznik.

3.1 PORAJAJOČA SE PISMENOST

V 70. letih so se pojavile teorije porajajoče se pismenosti, ki so se soočile z dotedanjimi videnji in razumevanjem začetnega opismenjevanja. Številni trdijo, da branje in pisanje nista samostojni sposobnosti, temveč gre za precej bolj kompleksen proces, ki se začne z rojstvom otroka. Sposobnosti, kot so branje, pisanje, govorjenje in poslušanje, so med seboj povezane, razvijajo se ob otrokovi udeležbi v dogodkih v družinskem okolju. Družine in skupnosti so poučene, da izkušnje, ki jih omogočajo otrokom, pospešujejo porajajočo se pismenost.

Porajajoča se pismenost se pojavi neodvisno od formalnega učenja, v okolju s tiskano in pisano besedo (W. H. Teale in E. Sulzby 1986; pov. po Grginič 2006: 9). Znanje, ki ga otrok pridobiva v okolju s tiskano besedo pred formalnim opismenjevanjem v šoli, ko začne odkrivati pismenost v vsakdanjih dogodkih, razvijati strategije in oblikovati vedenje o pismenosti, imenujemo koncept porajajoče se pismenosti (W. H. Teale in E. Sulzby 1986; L. D. Labbo in W. H. Teale 1997; pov. po Grginič 2006: 9).

3.2 DRUŽINSKA PISMENOST

V povezavi s pismenostjo se pojavlja tudi termin družinska pismenost. Najpogosteje je definirana kot koncept, ki vključuje naravno nastajajoče izobraževalne dejavnosti v okviru doma in družine.

Različni strokovnjaki opredeljujejo družinsko pismenost z več vidikov, in sicer: vključuje načine, na katere starši, otroci in člani razširjene družine uporabljajo pismenost doma in v skupnosti, lahko se »pojavi spontano med navadami dnevnega življenja ter pomaga strašem in otrokom pri tem, da se 'stvari opravijo'. Starši jo lahko uvajajo namenoma ali pa se pojavi, ko gredo z otroki po vsakdanjih opravkih« (L. M. Morrow 2001; pov. po Grginič 2006: 12). Aktivnosti družinske pismenosti odsevajo etično, rasno ali kulturno identiteto (dediščino) skupnosti, v kateri živijo družine. V družinah potekajo številne aktivnosti, kot so branje, risanje ali pisanje, s katerimi starši izražajo in prenašajo ideje, oblikujejo in sprejemajo komunikacijska sporočila, redno zapisujejo (npr. opombe), označujejo, pišejo sezname, sledijo pisnim navodilom ali se s pogovorom, z branjem in s pisanjem seznanjajo z idejami v knjigah, ki jih berejo in o katerih skupaj razmišljajo. Lahko so vodene tudi zunaj doma, v ustanovah, kot sta šola ali javna knjižnica, pogosto je namen teh aktivnosti podpora staršem, otrokom in družinam pri otrokovem približevanju šolski pismenosti; vključujejo družinsko

branje, dopolnjeno z domačimi zadolžitvami in pisanjem poročil. W. Teale (1986; pov. po Grginič 2006: 12) meni, da je najpomembnejša značilnost družinske pismenosti ustvarjanje neodvisnih priložnosti za otrokovo raziskovanje pisnega jezika in njegovo opazovanje drugih, ki uporabljajo pisni jezik, mlajši otroci in odrasli (ali starejši sorojenci) skupno sodelujejo v dnevnih dogodkih. Družina v vsakodnevni dejavnosti neposredno spodbuja otroka k odkrivanju in raziskovanju pismenosti. H. P. Leichter (1984, v: L. Miller 1996; pov. po Grginič 2006: 12) izpostavlja tri načine, kako družina vpliva na otrokov razvoj pismenosti:

- *medosebno sodelovanje* obsega izkušnje s pisanjem in z branjem, ki jih otrok pridobiva v družinskem okolju skupaj s sorojenci, starši in drugimi družinskimi člani,
- *fizično okolje* obsega pripomočke za sporazumevanje in pisne vire, ki jih uporabljajo v družini in imajo velik vpliv na otrokov razvoj pismenosti. V domu, ki je bogat s pisnim materialom, se knjige nahajajo vsepovsod in so otroku na voljo na vsakem koraku,
- *čustvena in motivacijska klima* se nanaša na odnose med družinskimi člani, še zlasti odseva odnos staršev do pismenosti in njihova pričakovanja glede dosežkov otrok na področju pismenosti. Kot dejavnik se obravnavajo tudi pozitivne in negativne izkušnje staršev s pismenostjo ter ambicioznost družinskih članov.

3.3 FUNKCIONALNA PISMENOST

Mednarodno izobraževalno združenje uporablja definicijo, ki vsebuje pojem funkcionalna pismenost. To je sposobnost razumevanja in uporabljanja tistih pisnih jezikovnih oblik, ki jih zahteva delovanje v družbi in/ali so pomembne za posameznika. To pomeni, da je funkcionalno pismen tisti, ki ima razvite štiri osnovne jezikovne komunikacijske sposobnosti oziroma je govorno, poslušalsko, pisno in bralno učinkovit v vsakodnevni življenjski situaciji.

Komunikacijske dejavnosti sestavljajo: produktivne dejavnosti, to je govorjenje in pisanje (tvorjenje sporočil), in receptivne dejavnosti, to je poslušanje in branje (sprejemanje sporočil). Funkcionalno bralno pismenost opredeljujemo s tremi ključnimi sestavinami: s tehniko branja, z bralnim razumevanjem in s fleksibilnim branjem (Dolinšek – Bubnič, 1999: 16).

3.4 BRALNA PISMENOST

Bralna pismenost je trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov (jezik) za tvorjenje, razumevanje in uporabo besedil za potrebe življenja v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Razvita bralna pismenost se kaže kot razumevanje prebranega in kot učinkovitost pri reševanju problemov z branjem. Bralna pismenost posameznika je opredeljena kot zmožnost, ki jo vedno merimo s stopnjo njegovega razumevanja prebranega (Pečjak in drugi 2010: 87–90). Osrednja vloga, ki jo ima bralna pismenost, je pomembna za slehernega posameznika in za uspešnost celotne družbe. Višja bralna pismenost je pomemben dejavnik ohranjanja jezikovne kulture v času globalizacijskih tokov in rastočih potreb po uporabi tujih jezikov (Pečjak, Grosman in drugi 2011: 25).

3.4.1 BESEDIŠČE

Besedišče vključuje znanje o besedah in njihovem pomenu. Obseg besedišča se v različnih državah in na različnih govornih območjih dosledno kaže kot najboljši posamični napovedovalec bralnega razumevanja. Strokovnjaki se strinjajo, da je za ustrezno razumevanje besedila potrebno, da oseba razume od 90 do 95 odstotkov besed. Čeprav po navadi raziskave poročajo o boljšem besedišču deklet, pa te razlike največkrat niso statistično pomembne (Pečjak in drugi 2010: 87–90).

3.4.2 POVZEMANJE

Za učinkovito razumevanje besedila moramo poleg besedišča aktivirati tudi svoje predznanje o vsebini besedila in strategijah, ki lahko pomagajo pri razumevanju in učenju iz besedila. Ena najbolj učinkovitih strategij razumevanja in učenja je povzemanje. Povzemanje zahteva, da v besedilu najdemo bistvo, to pa pomeni, da ocenimo pomembnost posameznih informacij, nebistvene izločimo, bistvene pa združimo. Povzemanje besedila omogoča povezavo pomembnih informacij iz besedila med seboj, pa tudi povezavo s predznanjem. Hkrati pa povzemanje spodbuja tudi spremljanje lastnega razumevanja, ki je ena od komponent metakognitivnega znanja o branju (Pečjak in drugi 2010: 87–90).

4 BRANJE

V tem poglavju bom predstavila branje in njegov pomen. Ste že kdaj poskušali odgovoriti na vprašanje, kaj je branje? Za ponazoritev raznovrstnosti tega pojma si lahko izposodimo besede pesnika Toneta Pavčka:

»Brati pomeni početi podvige.

Brati je možno marsikaj.

Recimo: grozdje in fige in knjige in med brati še kaj.«

Branje je razpoznavanje dogovorjenih pisnih znakov za glasove, njihovo povezovanje v besede in razumevanje pomena le-teh. Je prekodiranje tipografskega koda (pisno-vidnega prenosnika) v govor, misel. To človekovo sposobnost in spretnost spremljajo številni dejavniki. Med njimi so zlasti pomembni naravna inteligentnost, izkušnje, jezikovno znanje, splošna razgledanost, zanimanje, razpoloženje, namen, pričakovanja in cilji. Pri branju ne gre zgolj za prepoznavanje znakov in razumevanje pomena, ki izhaja neposredno iz zapisanih besed, temveč za bralčevo osebno srečanje z besedilom (Marc in Torkar Papež 2006: 75).

Branje je zahtevna spoznavna dejavnost, ki terja povezanost številnih možganskih centrov in je za začetnike zelo naporna. Nekoč, pred več deset leti, ko so se opismenjevale generacije staršev in učiteljev, je bilo branje umetnostnih besedil glavni vir zabave in znanja in je bila naravna motivacija za branje bistveno večja in. Nihče ni razmišljal o zapletenosti bralnega procesa. Danes mora branje tekmovati s številnimi drugimi možnostmi pridobivanja podatkov in zabave, zato so mladi že od začetka manj motivirani zanj (Pečjak, Grosman in drugi 2011: 29).

Branje je srečanje z drugimi in drugačnimi in zato bralcu omogoča spoznavanje delovanja in mišljenja drugih ljudi in drugačnih kultur (in tako omogoča razvoj medkulturne zmožnosti), da umetnostni postopki ubesedovanja prinašajo zanimive oblike upovedovanja človeške izkušnje, ki bralcu pomagajo razviti pripovedne oblike za urejanje lastne izkušnje in razumevanje pripovedi drugih (Pečjak, Grosman in drugi 2011: 32).

4.1 BRANJE, SPORAZUMEVALNA DEJAVNOST

Sporazumevanje je izmenjavanje besedil med ljudmi. Vključuje najmanj dve osebi: tistega, ki govori ali piše, in onega, ki posluša ali bere. Sporazumevanje je ena od oblik človekove

družbene dejavnosti, in sicer najpogostejša in verjetno najpomembnejša. Vključuje sporočanje (ali tvorjenje) in sprejemanje besedil. Ločimo 4 sporazumevalne dejavnosti: govorjenje, pisanje, poslušanje in branje (Skubic 2004: 41).

4.2 POMEN BRANJA

Branje je tudi odzivanje (telesno, miselno, čustveno, verbalno ...), literarno delo lahko učinkuje na bralca kot del resničnosti (Trpljenje mladega Wertherja, Harry Potter).

Branje je največkrat izrazito individualna jezikovna dejavnost in je zato pomembna najprej za posameznika. Med vsemi jezikovnimi zmožnostmi nam je le branje na razpolago v neomejenih količinah, saj poteka v samoti in potrebujemo zanj le knjigo in naš čas. Zaradi dejavne bralčeve udeležbe je branje nenadomestljiva vaja v rabi jezika in prispeva k razvoju in izboljšanju vseh drugih jezikovnih zmožnosti: k boljšemu pisanju, saj bralec ves čas branja opazuje pisano rabo jezika v vseh njenih posebnostih, k boljšemu poslušanju, ker se bralec ves čas uči pazljivo slediti besedilu, in k razvitejšemu govoru, ker bralec spoznava izrazne možnosti jezika in pridobiva nove besede (Grosman in drugi 2003: 11).

4.3 ZGODNJE BRALNE IZKUŠNJE

Učinki zgodnjih bralnih izkušenj ter razvoj porajajoče se pismenosti v domačem okolju so ključnega pomena za razvoj branja in pismenosti otroka pozneje v šolskem obdobju. Strokovnjaki v tem obdobju posebej izpostavljajo neprecenljivo vlogo odraslih, saj so ti edini posredniki med otrokom in knjigo. Mnogi se pri tem opirajo na sociokulturno razlago psihologa Vigotskega, ki je poudaril, da se otrok jezika in pismenosti optimalno nauči v socialni interakciji z miselno razvitejšim partnerjem: z odraslim (največkrat starši, starimi starši ali vzgojitelji), s starejšim otrokom ali pa z razvitejšim vrstnikom. Ob ustreznih spodbudah in pomoči otrok različne dejavnosti izvaja učinkoviteje, kot to zmore sam (Pečjak in drugi 2006: 32).

Mnogi starši skupno branje spontano povežejo s pogovorom ob slikah, otroku postavljajo vprašanja (kdaj, kaj, kje, zakaj), mu dajejo povratne informacije, skupaj poimenujejo predmete na slikah, pojasnjujejo dogajanje v zgodbi in z vsem tem bogatijo njihovo jezikovno znanje (učenje novih besed, rabo stavkov). Otroku, ki doživi skupno branje kot prijetno in zabavno, se lahko iz takšne izkušnje veliko nauči tudi o pisani in govorjeni besedi. Pri

pogovoru ob branju je nadvse pomembno, da starši sledijo otrokovemu interesu, saj na ta način njegovo udejstvovanje še povečajo.

Pozitivne bralne izkušnje so pomembne tako v predšolskem obdobju kot tudi v začetnem šolskem obdobju, ko je za otroka še vedno zelo spodbudno, če bere skupaj s starši. Skupno branje lahko poteka tako, da odrasli bere in otrok poskuša ali pa obratno. Za otroka je koristno in zanimivo, če med skupnim branjem menjavata vloge in se o prebranem tudi pogovarjata.

4.4 METAKOGNITIVNO ZNANJE O BRANJU

Metakognitivno znanje o branju vključuje tako poznavanje različnih bralnih strategij kot tudi védenje o tem, kako usmerjati lastno branje. Prav tako vključuje spremljanje in kontrolo lastnega branja (in razumevanja) ter izbiro takih strategij, ki posamezniku omogočijo doseči zastavljene bralne cilje. Znanje o strategijah in uporaba le-teh pomagajo prepoznati pomembne informacije v besedilu, priklicati ustrezne informacije iz dolgoročnega spomina ter na osnovi tega znanja sklepati in povzemanj. Bralni procesi so res miselni procesi, vendar so tudi motivacijski, saj vključujejo trud, vztrajnost, zaznano kompetentnost, zadovoljstvo z branjem ipd. Raziskave kažejo, da motivacija za branje povečuje bralni dosežek. Med motivacijskimi dejavniki je treba poudariti prepričanja o branju, interes in kompetentnost, kot jo zaznava posameznik sam pri sebi (Pečjak in drugi 2010: 87–90).

4.5 BRALNI INTERES

Bralni interes je po navedbah različnih avtorjev pozitivno povezan z bralnim razumevanjem. Pri tem nekateri raziskovalci ločujejo med osebnim in situacijskim interesom. Osebni interes je opredeljen kot vsebinsko specifična motivacijska značilnost, ki jo določajo čustvena in vrednostna prepričanja v zvezi z branjem. Tak posameznik uživa ob branju določenih vsebin, prebrano mu je osebno pomembno. Situacijski interes pa sprožijo določene razmere/predmeti v okolju, ki usmerijo pozornost posameznika za določen, po navadi krajši čas.

Raziskave v devetdesetih letih so pokazale, da tako situacijski kot osebni interes izboljšujeta razumevanje prebranega, vendar osebni bolj (Pečjak in drugi 2010: 87–90).

4.6 ZATOPLJENOST/VKLJUČENOST

Zatopljenost/vključenost opredelimo kot občutek zatopljenosti v besedilo in vsrkavanja med branjem, na vedenjski ravni pa kot porabo velikega števila ur za branje knjig in drugih gradiv. Vključenost izražajo bralci npr. tako: »Imam občutek, da sem postal prijatelj z junaki v dobri knjigi.« To je tok, ki prevzame posameznika ob izkušnji, ki jo rad doživlja, v kateri uživa; gre za energijo, ki poganja posameznika k višjim nivojem doživljanja in delovanja (Pečjak in drugi 2010: 87–90).

4.7 ZAZNANA KOMPETENTNOST

Zaznana kompetentnost vključuje prepričanje posameznika o lastnih sposobnostih, da lahko izpelje določene naloge do cilja. Skladno s to opredelitvijo pomeni bralna kompetentnost zaupanje posameznika v lastne bralne zmožnosti oz. prepričanje, da bo z branjem lahko rešil bralne naloge in dosegel zastavljeni cilj. Kompetenten bralec si zaupa, da je zmožen besedilo prebrati in razumeti (Pečjak in drugi 2010: 87–90).

4.8 POMEN VIŠJE BRALNE PISMENOSTI

Bralna pismenost je bistveni dejavnik ohranjanja jezikovne kulture. Ohranjanje jezikovnih zmožnosti in jezikovne ozaveščenosti je danes pomembno zaradi različnih jezikovnih pritiskov, ki so jim izpostavljene vse manj številne jezikovne skupnosti. Dobro razvita bralna pismenost in jezikovna ozaveščenost tvorita najboljšo osnovo za spoznanje o pomenu lastne kulture in jezika ter njunega prispevka svetu, ki raznolikost razglašča za temeljno vrednoto. Potrebno večjezično pismenost je mogoče učinkovito obvladati le z visoko jezikovno ozaveščenostjo, ki omogoča kritično rabo drugih jezikov ob stalnem zavedanju temeljnega pomena in spoštovanja lastnega jezika (Pečjak, Grosman in drugi 2011: 27).

4.9 DRUŽINSKO BRANJE

Glasno branje naj bi potekalo v družinah že od rojstva in trajalo do osmega leta otrokove starosti, tudi ko že nekaj let samostojno bere (L. M. Morrow 2001; pov. po Grginič 2006: 14). Ko začne otrok samostojno brati, je pomembno, da starši na prenehajo z družinskim branjem. Lahko zamenjajo vloge in so starši poslušalci ali se pri branju izmenjujejo, vsak prebere eno

ali dve povedi; najpomembnejše pa je, da starši ne izgubijo interesa za knjige in branje otrok, ko prenehajo z družinskim branjem. Starši naj bi brali vsaj do otrokovega osmega leta starosti, ko otrok branje avtomatizira in pokaže interes za samostojno branje, kasneje naj bi pokazali zanimanje za knjige, ki jih otrok bere, in se pogovarjali o njih (Grginič 2006: 15).

4.10 BRALNA MOTIVACIJA

Strokovnjaki izhajajo iz spoznanj kognitivne psihologije, ki je v zadnjem času vodilna na področju učne motivacije. Bralno motivacijo vidijo kot neločljiv del celotne bralne učinkovitosti in jo povezujejo s celotno učno motivacijo.

Poleg pojma bralna motivacija se v sodobni strokovni literaturi uporablja tudi pojem bralna zavzetost. Bralno zavzet bralec je notranje motiviran, gradi in povezuje znanje s pomočjo širjenja pojmov, uporabe kognitivnih strategij in s sodelovanjem z drugimi. Bralna zavzetost oz. angažiranost je pozitivno povezana z razumevanjem prebranega oz. z bralno uspešnostjo. Bralno motivacijo pojmujejo kot nadpomenko za različne motivacijske dejavnike, ki spodbujajo človeka k branju, dajejo bralnemu procesu smisel in tako pomagajo posamezniku, da vztraja do cilja in si želi bralno izkušnjo še ponoviti (Pečjak 2006: 7).

4.10.1 PRVINE BRALNE MOTIVACIJE

Motivacija za branje vključuje enajst dimenzij ali prvin, ki se razvrščajo v tri skupine.

4.10.1.1 Prepričanja o sposobnostih in učinkovitosti branja, ki vključuje naslednje dimenzije:

- *lastno učinkovitost/kompetentnost* (prepričanje, da si lahko uspešen pri branju),
- *izziv* (pripravljenost spopasti se s težkimi, zahtevnimi besedili),
- *izogibanje dejavnosti* (želja izogniti se bralni dejavnosti).

4.10.1.2 Cilji in razlogi za branje, ki se nanašajo na notranjo motivacijo:

- *radovednost* (želja brati o posebni temi, ki posameznika zanima),
- *zatopljenost* (užitek, ki ga posameznik doživi pri branju določene vrste literarnega ali informativnega besedila),

- *pomembnost* (posameznikovo prepričanje, da je branje pomembno in vredno).

Cilji in razlogi za branje, ki se nanašajo na zunanjo motivacijo:

- *priznanje* (užitek v prejemanju materialnih priznanj za uspeh pri branju),
- *branje za ocene* (želja učenca, da ga učitelj dobro oceni),
- *tekmovalnost* (želja učenca prekositi druge v branju).

4.10.1.3 Socialni vidik branja:

- *socialnost* (branje zaradi socialnih razlogov),
- *ustrežljivost* (branje zato, da ustrezemo pričakovanju drugih) (Pečjak 2006: 8).

4.11 NOTRANJA IN ZUNANJA MOTIVACIJA ZA BRANJE

4.11.1 MOTIVACIJA OTROKA

Otrok si želi naučiti brati, ker mu branje pomaga osmišljati svet, v katerem živi. Branje je najpomembnejša socialna sposobnost, ki je otroku potrebna tako v šoli kot pri igranju, branje je zabavno in je čudovit način, da otrok preživi čas s starši (Kropp 2000: 20).

Spodbujanje vseživljenjske bralne zavzetosti je naloga vseh, ki skrbijo za vzgojo in izobraževanje. Novejše raziskave kažejo, da je za razvoj motivacije za branje pomembno, da ima otrok pozitivne izkušnje z branjem že od najzgodnejšega otroštva naprej. Branje otrokom je ena najbolj učinkovitih metod ustvarjanja dobrih bralcev, ki bodo brali vse življenje (Grosman in drugi 2003: 113).

4.11.2 NOTRANJA MOTIVACIJA

Notranja motivacija se nanaša na posameznikovo notranjo željo in zavzetost v neki aktivnosti ne glede na to, ali ima aktivnost zunanjo vrednost. Notranje motivirano vedenje izhaja iz posameznikovega interesa in ne potrebuje nobene nagrade, razen spontane izkušnje posameznika, povezane z njegovim interesom in s tem tudi z užitkom ob branju. Notranja

motivacija vznikne zaradi osebnih interesov in lastnih izkušenj, ki jih posameznik razvije v razloge za branje (Grosman in drugi 2003: 113).

K notranji motivaciji uvrščamo kompetentnost ali občutek lastne učinkovitosti, interes, zatopljenost v branje in prepričanje o pomembnosti branja.

Skladno s to opredelitvijo pomeni bralna kompetentnost zaupanje posameznika v lastne bralne zmožnosti oz. prepričanje, da bo s pomočjo branja lahko rešil bralne naloge in prišel do cilja. Gre torej za prepričanje bralca, da ima več možnosti za to, da doseže bralni cilj, kot da ga ne doseže; si zaupa, da je zmožen besedilo prebrati in razumeti. (Pečjak, Bucik in drugi 2006: 11).

4.11.3 ZUNANJA MOTIVACIJA

Zunanja motivacija se nanaša na situacijo, ko se posameznik udejstvuje v aktivnosti zaradi zunanje spodbude ali ker pričakuje izid, ki je zunanje narave. Cilji zunanje motivacije so sicer močni, vendar kratkoročni. Bralna aktivnost po doseženem cilju ne poteka več.

Za vseživljenjsko branje so nujne notranje spodbude, ker imajo dolgoročen vpliv in vzbudijo dalj časa trajajočo bralno aktivnost (Grosman in drugi 2003: 113).

Zunanja motivacija bralca se pojavi takrat, ko njegovo branje spodbudi in vodi želja po priznanju (npr. pohvali, diplomi), želja po dosežku (npr. dobri oceni) ali tekmovalnost (npr. želja, da bi pri določeni bralni nalogi premagal druge).

Močan motivacijski učinek lahko dosežemo tudi z zunanjimi motivatorji ali spodbujevalci, žal pa je ta učinek pogosto relativno kratkotrajen. Lahko pa se zgodi, da zaradi zunanjih spodbud bralec sčasoma izboljša svoje bralne sposobnosti in ko branje zanj ni več težavno, začne brati zaradi notranjih razlogov (Pečjak, Bucik in drugi 2006: 18).

4.12 VLOGA STARŠEV PRI BRANJU OTROKA

Za otrokov razvoj ima vključevanje odraslih v interakcijo z otrokom pomembno vlogo. Otrok se lahko v interakciji z odraslim, starejšim otrokom pa tudi razvitejšim vrstnikom (z mentalno razvitejšim partnerjem) nauči več, kot če neko dejavnost opravlja samostojno (Grosman in drugi 2003: 22).

Starši s svojim odnosom, ravnanjem in stališči do branja že zelo zgodaj vplivajo na otrokov bodoči odnos do knjige. Bogatenje besednega zaklada in pridobivanje najrazličnejšega znanja,

ki ju omogoča branje, otroku pozneje olajša učenje branja in pisanja, saj se otrok, ki pozna in razume več besed, lažje nauči brati in pisati (Grosman in drugi 2003: 35).

Za vzgajanje bodočega bralca v družini ni dovolj, da je otrok deležen branja. Otrok mora videti tudi odrasle, kako sami berejo. To bo za otroka znamenje, da je branje pomembno, vredno pozornosti in si bo kmalu želel posnemati odrasle tudi pri branju (Grosman in drugi 2003: 37).

Brez staršev tudi otrok ne bo razvil naklonjenega odnosa do branja. Branje lahko postane zabavno početje. Starši naj otrokom berejo, jih poslušajo, kako berejo, ko so še majhni, se z njimi pogovarjajo o branju, jim omogočajo mirne trenutke, primerne za branje, kupujejo ali si izposojajo knjige in drugo gradivo, so zgled odraslega bralca in zanimanja za knjige (Kropp 2000: 2). Kropp predlaga tri temeljna pravila, da bo otrok postal bralec za vse življenje:

- vsak dan berite s svojim otrokom,
- kupujte raznolike knjige in revije za svojega otroka in zase,
- razumno omejite gledanje televizije, videa in igranje računalniških videoigric (Kropp 2000: 6).

Otroku že v zgodnjih letih beremo, pripovedujemo in se z njim pogovarjamo. To je edina možnost in pot, kako naj otrok spozna, kaj vse se tako na čustveni kot socialni ter spoznavni ravni skriva v pripovedovanih ali zapisanih besedah, zgodbah, pripovedih ali pravljicah. Z odkrivanjem sveta iz knjig pa lažje spoznava svet (Grosman in drugi 2003: 22).

5 KNJIGA

Kot otrok sem vedno imela svoj knjižni kotichek. Kljub temu da moji starši niso imeli univerzitetne izobrazbe, so bile knjige pri nas vedno doma. Še zdaj, ko sem sama mama, moja otroka bereta knjige, ki sem jih prinesla s sabo v nov dom. Zame ima knjiga neprecenljivo vrednost in pri kupovanju daril je prav knjiga moja prva izbira, tako da tisti, ki jih obdarujem, že kar z nestrpnostjo ugibajo, kaj bom izbrala tokrat. Ravno zaradi tega, ker menim, da je knjiga eden najpomembnejših predmetov naše identitete in nenazadnje tudi značaja, sem ji namenila to poglavje.

Knjige nam dajejo širino in pogum, nas navdihujejo in so odličen način preživljanja prostega časa. Knjige imajo svoj vonj. Ko pridejo iz tiskarne, imajo poseben vonj po tisku. Naše knjige imajo vonj po nas samih in po prostoru, v katerem so. Nevede zaznavamo celo paleto vonjav, zavedamo pa se najbolj izrazitih, ki so nam prijetne ali neprijetne.

Knjige govorijo. Govorijo, ko jih prebiramo in poslušamo zgodbe. Knjiga oddaja različne zvoke: ko jo listamo, ko jo položimo na mizo ali nam ponesreči pade. Knjiga se odziva (Dolinšek – Bubnič 1999: 56).

5.1 VPLIV KNJIGE

Knjiga kot predmet vpliva na razpoloženje – njena vsebina, ilustracije v njej, okolje in prostor, kjer prebiramo, čas prebiranja, trenutno počutje, pričakovanja, pretekle izkušnje, znanje.

Knjiga je predmet, ki ga doživljamo z vsemi čutili in s celim telesom (Dolinšek – Bubnič 1999: 54).

Vsako knjigo občutimo drugače, še preden smo jo prebrali: lahko je prijetna ali celo neprijetna. Vzemite v roke različne knjige in jih listajte: nove, stare, cele, razcefrane, zavite, vezane v usnje ali blago, plastificirane itd. Zamížite in jih z dotikanjem raziskujte, začutili boste, kako različne so. Doživljanje je odvisno od kakovosti ovitka in papirja, debeline papirja, tiska, barv itd.

Knjigo doživljamo kot celoto, tako kot obleko, ki smo jo kupili. Otrok pa jo ob vsem tem doživlja še v odnosu do odrasle osebe, ki mu jo posreduje (Dolinšek – Bubnič 1999: 55).

5.2 POMEN KNJIŽNICE

Če imajo starši sami pozitiven odnos do branja, bodo spodbujali bralne navade svojih otrok zelo spontano in neposredno, svojim otrokom pa bodo znali približati knjigo, leposlovno in poučno, ne da bi imeli pred sabo izdelane cilje in strategije knjižne vzgoje. Družinsko branje ni načrtna, temveč spontana oblika spodbujanja branja.

Uspešno in učinkovito spodbujanje razvoja bralnih navad je povezano s kvalitetnim in otrokom primernim izborom knjižnega in neknjižnega gradiva in kvalitetnim dostopom do njega ter z različnimi spodbujevalnimi oblikami in metodami knjižne in knjižnične vzgoje, ki jih je razvila in jih še razvija splošna knjižnica.

V Sloveniji je 60 splošnih knjižnic, ki imajo številne enote in podružnice. Mreža splošnih knjižnic je organizirana tako, da imamo knjižnice skoraj v vsakem večjem slovenskem kraju. Oddaljene kraje obiskujejo potujoče knjižnice – bibliobusi. Vse splošne knjižnice imajo mladinske oddelke, posebne oddelke knjižnice, ki zadovoljujejo bralne potrebe otrok in mladine do 15. leta starosti (Mlakar, v: Grosman in drugi 2003: 84).

Splošna knjižnica je s svojim izborom, raznovrstnim in bogatim knjižničnim gradivom temelj, na katerem je mogoče graditi različne oblike knjižne vzgoje in spodbujati bralne navade že od predšolskega obdobja naprej. Knjižničarji si prizadevajo, da bi bile knjižnice prijazni, vsem dostopni prostori, kjer bi lahko vsi obiskovalci dobili ustrezne informacije in različne vrste branja. V knjižnici je kakovostno, starostni stopnji primerno gradivo, ki je bralcem dostopno, pregledno urejeno in privlačno ponujeno (Mlakar, v: Grosman in drugi 2003: 85).

6 VRSTE KNJIG

Glede na naš značaj in potrebe si izbiramo različne knjige, ki jih prebiramo. Pogosto smo v dilemi in se ne znamo opredeliti, kakšne vrste knjigo bi izbrali. V tem poglavju bom podrobneje opisala raznovrstna besedila, ki nastajajo pri sporočanju.

Obvladovanje številnih bralnih veščin zahtevajo besedila z različnimi pomeni in nameni (Marc in Torkar Papež 2006: 75).

Besedilo nastaja pri sporočanju in je eden od šestih dejavnikov sporočanja (Bešter, Križaj Ortar in drugi 1999: 42).

Besedila imajo različne sestavine (npr. glede na temo, sporočevalčev namen, način razvijanja teme, tipične jezikovne prvine, na prenosnik, na razkrivanje sporočevalca), zato ločimo več vrst besedil:

- umetnostna in neumetnostna,
- govorjena in zapisana,
- enogovorna in dvogovorna,
- subjektivna in objektivna,
- zasebna in javna,
- uradna in neuradna,
- praktičnosporazumevalna, uradovalna, strokovna in publicistična,
- prikazovalna, zagotavljalna, vrednotenjska, čustvena, pozivna, poizvedovalna, povezovalna in izvršilna,
- obveščevalna, opisovalna, pripovedovalna, razlagalna in utemeljevalna (Bešter, Križaj Ortar in drugi 1999: 72).

6.1 UMETNOSTNA IN NEUMETNOSTNA BESEDILA

Razločevanje med umetnostnimi in neumetnostnimi besedili je mogoče z različnih stališč. Umetnostno besedilo govori o domišljijem svetu (podatki največkrat niso preverljivi), večinoma nima praktičnega namena, lepotna vloga besedila je zelo pomembna. Neumetnostno besedilo govori o resničnem svetu (podatki so preverljivi), ima praktičen namen, lepotna vloga besedila je podrejena drugim vlogam (Bešter, Križaj Ortar in drugi 1999: 74).

6.2 POMEN BRANJA UMETNOSTNIH BESEDIL

Branje umetnostnih besedil omogoča obilo vaje za utrjevanje avtomatizirane pismenosti, zato prispeva k razvoju tekoče in višje pismenosti. Branje štejemo za spretnost, ki jo je mogoče usvojiti in obvladati samo z veliko vaje. Negativni odnos do branja je lahko posledica slabo usvojene začetne pismenosti, ki ji ne sledi potrebna avtomatizacija branja z vajo, v novejšem času pa je lahko tudi posledica pogoste rabe računalnikov. Usvajanje branja terja zapleteno zmožnost možganov, da ustvarijo nove povezave in združijo različne vire podatkov, še zlasti vidne, slušne, jezikovne in predstavne. Branje je najbolj zapletena oblika jezikovnega obnašanja (Pečjak, Grosman in drugi 2011: 30).

Branje umetnostnih besedil ima pomembno vlogo v fazi usvajanja tekočnosti branja. Motivacija za branje takih besedil izhaja iz posameznikove radovednosti in zanimanja za širši svet.

Razumevanje vseh vrst besedil združuje besedilne podatke z bralčevim izkušenjskim svetom, s poznavanjem jezika in sveta ter s predhodnimi bralnimi izkušnjami (Pečjak, Grosman in drugi 2011: 31).

6.3 LITERARNE NADZVRSTI

Ker se ljudje razlikujemo, si izbiramo različne vire, ki jih prebiramo. Navadno ne razmišljamo o tem, katera besedila bomo izbrali, pač pa izberemo po ključu naših potreb. Beremo tisto, kar nam je všeč, kar potrebujemo (naj bo za študij ali delo) in nas zanima. V tem poglavju bom opredelila literarne nadzvrsti (liriko, epiko in dramatiko), izvor poimenovanj in vsebino, ki jo predstavijo bralcu.

6.3.1 LIRIKA (poezija; oda, sonet, elegija).

Izraz prihaja iz starogrškega imena »lyra«, prvotno je bila lirski pesem povezana z glasbo. Z liriko označujemo vso tisto besedno umetnost v vezani besedi, v kateri živi predvsem pesnikova osebna, čustvena in duhovna problematika, njegov etični red in izraža pesnikove neposredne odzive na čas in razmere.

V liriki prevladujejo čustvene in miselne sestavine nad snovmi; če pa prevladujejo snovne, se povezujejo v večje predmetne sklope, kot so podobe, liki, situacije, opisi, orisi, ki nimajo pravega smisla v sebi, ampak postanejo prisposoba, alegorija, simbol za drugačno realnost. To se pogosto dogaja v predmetnih pesmih, ki samo na videz objektivno ali opisno predstvaljajo kak predmet, bitje ali dogodek (Korošec 1995: 26).

Med subjektom (tistim, ki govori) in objektom (realnostjo, o kateri govori) ne obstaja razlika in tudi ne distanca, ampak enakost. Subjekt lirike je sam sebi glavni predmet, njegov govor se ne nanaša na realnost zunaj njega, ampak so ta realnost njegova lastna čustvena stanja, razpoloženja, misli, torej psihične vsebine njegove zavesti, njegov lastni jaz. Kadar opisuje dogodek, predmete, mu ti postanejo prisposoba za doživljanje lastnega jaza.

Čas in prostor: gre za trenutni čas in prostor lirikove izpovedi in bralčevega sprejema, kajti lirik govori o realnosti, ki obstaja v času, ko govori (sedanji čas je subjektivni čas). Kadar se njegov govor nanaša na pretekli ali prehodni čas, je to samo na videz (Korošec 1995: 27).

6.3.2 EPIKA (proza; roman, novela, povest).

Izraz epika (iz grške besede 'epos') je prvotno pomenil besedo, govor, pripoved, pozneje epsko pesnitev.

Je književna vrsta v vezani ali nevezani obliki, za katero je značilno lagodno, široko in slikovno govorno prikazovanje najrazličnejših dogajanj, človeških usod, krajev.

Epika je v mnogih pogledih nasprotje lirike. V epskem besedilu prevladujejo predvsem snovno-materialne sestavine. Te se med seboj povezujejo v večje sklope organiziranega dogajanja in predmetnosti v času in prostoru. S tem nastaja v epskem besedilu zgodba ali fabula, ki predstavlja potek dogajanja v času in prostoru. Zgodba je največkrat razčlenjena na začetek, jedro in konec. V takšnem poteku lahko razločujemo rast dogajanja, vrh ali več vrhov in upad. Ob glavnem dogajanju lahko v epskih tekstih obstajajo še stranska, ki jim običajno pravimo epizode.

V epskih besedilih se motivi pogosto kopičijo, združujejo v večje sklope in tako potiskajo temo v ozadje, zato je tematika v epskem besedilu manj razvidna.

Tudi razmerje med epskimi prvinami in realnostjo, predmetnostjo, o kateri govori epski subjekt, je drugačno od lirskega, kajti epski subjekt govori o realnosti, do katere ima distanco, ker obstaja pred njim kot predmetnost, zato se subjekt in objekt epskega govora nikoli popolnoma ne ujemata.

Čas, v katerem obstaja takšna realnost, je vedno preteklost (tj. glede na čas pripovedovalčevega govora). Vedno govori o nečem preteklem, tudi kadar uporablja gramatični sedanjik in prihodnjik (Korošec 1995: 30).

6.3.3 DRAMATIKA (komedija, tragedija, drama).

Je sinteza lirike in epike, ker združuje lastnosti obeh, vendar v posebni obliki, ki je značilna samo za dramatiko.

Na prvi pogled se motivi in teme v dramatiki povezujejo podobno kot v epskih besedilih, tj. v okviru objektivnega prostora in časa, hkrati pa lahko pri dramatiki govorimo o sintezi epskih in lirskih značilnosti.

Govori dramskih oseb so organizirani po načelih, ki so značilna za govor lirike, se pravi, da se tisto, o čemer govorijo, dogaja sočasno z njihovim govorom. Razmerje med subjektom dramskega govora in objektom, na katerega se govor nanaša, je podobno kot v liriki; dramski junaki niso v distanci do predmeta lastnega govora.

Dramski govor je usmerjen iz subjekta tudi v objektivno stvarnost, ki stoji nasproti subjektivnosti dramskega junaka kot nekaj samostojnega. Govor dramskega junaka govori posredno tudi o takšni stvarnosti oz. se vanjo vključuje, to pa je značilno za govor epskih junakov v pripovednih besedilih, kjer se to, kar govorijo, vgrajuje v oris epskih dejanj, položajev, dogodkov.

Bistvena razlika med dramskim tekstom in liriko oz. epiko je ta, da je v dramskem tekstu samo del dogajanj zares ubeseden, medtem ko del dogodkov, na katere se nanaša govor dramskih oseb, ostaja zunaj ubeseditve (v tekstu ga nakazujejo režijske opombe ali didaskalije). Za dramo je nujno, da poleg dramskih oseb vsebuje še takšno neverbalno dogajanje, saj se sicer ne bi razlikovala od epskih in lirskih besedil, ki so tudi dialoška. V gledališki predstavi je ravno ta del teksta podlaga za nazorno odrsko uprizoritev.

Druga pomembna razlika, ki loči dramsko delo od lirskega oz. epskega, pa zadeva tistega, ki govori tekst. Razlika ni v tem, da je lahko v dramskem besedilu tudi več subjektov, ampak je

bistveno dejstvo, da govori dvoje različnih subjektov: dramatikov subjekt, ki govori režijske opombe, oznako oseb, didaskalije in dramski subjekti, ki govorijo tekst dramske realnosti. Dialog sam po sebi torej še ne predstavlja bistvene razlike med dramatiko in liriko oz. epiko, ker obstajajo tudi številni lirski in epski teksti, ki so sestavljeni samo iz dialoga, vendar niso drame (Korošec 1995: 34).

6.4 LITERARNE ZVRSTI, VRSTE IN ŽANRI

Da bi se lažje opredelili, po kateri zvrsti, vrsti ali žanru posegamo najpogosteje, sem se odločila, da predstavim delitev besedil na ta področja. Tako lahko precej natančno definiramo, kaj bi radi izbrali za branje oz. kaj nam je všeč.

Literarne zvrsti:

- roman,
- novela,
- tragedija,
- monodrama,
- elegija,
- oda.

Literarni žanri:

- zgodovinski roman,
- pustolovski roman,
- znanstvenofantastični roman ...

Etološke vrste (skupine besedil s podobnim pogledom na svet):

- tragično,
- komično,
- tragikomično,
- ironično,
- satirično,
- pravljичno ...

II. EMPIRIČNI DEL

1 VZOREC

Vzorec je neslučajnostni, namenski. Anketirala sem starše predšolskih otrok v kočevskih vrtcih. V raziskavo sem vključila šest enot Vrtca Kočevje, in sicer otroke obeh starostnih obdobij (od 1 do 3 let in od 3 do 6 let). Vse enote skupaj imajo 33 oddelkov. Razdelila sem 250 anket, vrnjenih pa sem dobile 71, kar je 28,4 %. Končni vzorec torej zajema odgovore 71 staršev, in sicer 33 očetov in 38 mater.

2 METODA

Pri tehniki zbiranja podatkov sem se odločila za anketiranje. Kot pripomoček sem uporabila anonimni anketni vprašalnik, ki vsebuje 18 vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Ti dve obliki se med seboj prepletata. Za ta način sem se odločila, da bom lažje potrdila ali ovrgla postavljene hipoteze. Anonimne anketne vprašalnike sem razdelila staršem predšolskih otrok. Podatke sem statistično obdelala in jih prikazala na različne načine (tabela, diagram ali v pisni obliki).

3 CILJI

Zadala sem si tri glavne cilje, ki so me vodili po moji raziskovalni poti.

Ugotoviti želim:

- kako pogosto starši (zase) berejo, katero literarno zvrst in katere literarne vrste;
- kako pogosto starši berejo svojim otrokom, katero literarno zvrst in katere literarne vrste;
- ali vplivajo na bralne navade staršev naslednji dejavniki: izobrazba, starost in spol staršev.

4 HIPOTEZE

H 1: Predvidevam, da zaradi obveznosti v službi in doma starši nimajo dovolj časa zase, zato berejo malo, v glavnem za razvedrilo in sprostitev.

H 2: Predvidevam, da starši, ki se zanimajo za vzgojo otrok in si za otroke vzamejo čas, berejo.

H 3: Predvidevam, da na bralne navade staršev vpliva izobrazba. Predvidevam, da starši z višjo izobrazbo, berejo zase pogosteje kot starši z nižjo izobrazbo.

H 4: Predvidevam, da na bralne navade staršev vpliva izobrazba. Predvidevam, da starši z višjo izobrazbo berejo otrokom pogosteje kot starši, ki imajo nižjo izobrazbo.

H 5: Predvidevam, da na bralne navade staršev vpliva starost. Predvidevam, da starši, starejši od 28 let, berejo zase pogosteje kot starši, ki so mlajši od 28 let.

H 6: Predvidevam, da na bralne navade staršev vpliva starost. Predvidevam, da starši, starejši od 28 let, berejo otrokom pogosteje kot starši, ki so mlajši od 28 let.

H 7: Predvidevam, da na bralne navade staršev vpliva spol. Predvidevam, da ženske (mame) berejo zase pogosteje kot moški (očetje).

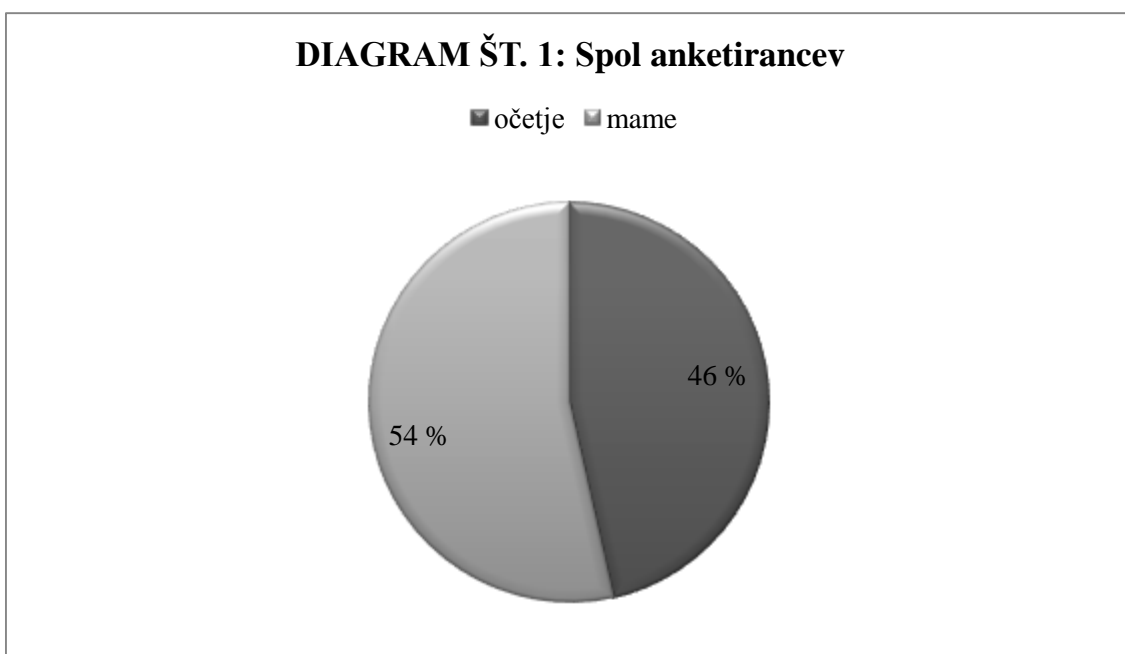
H 8: Predvidevam, da na bralne navade staršev vpliva spol. Predvidevam, da ženske (mame) berejo otrokom pogosteje kot moški (očetje).

5 STATISTIČNA OBDELAVA PODATKOV ANKETNEGA LISTA

Vprašanje št. 1

Navedite spol.

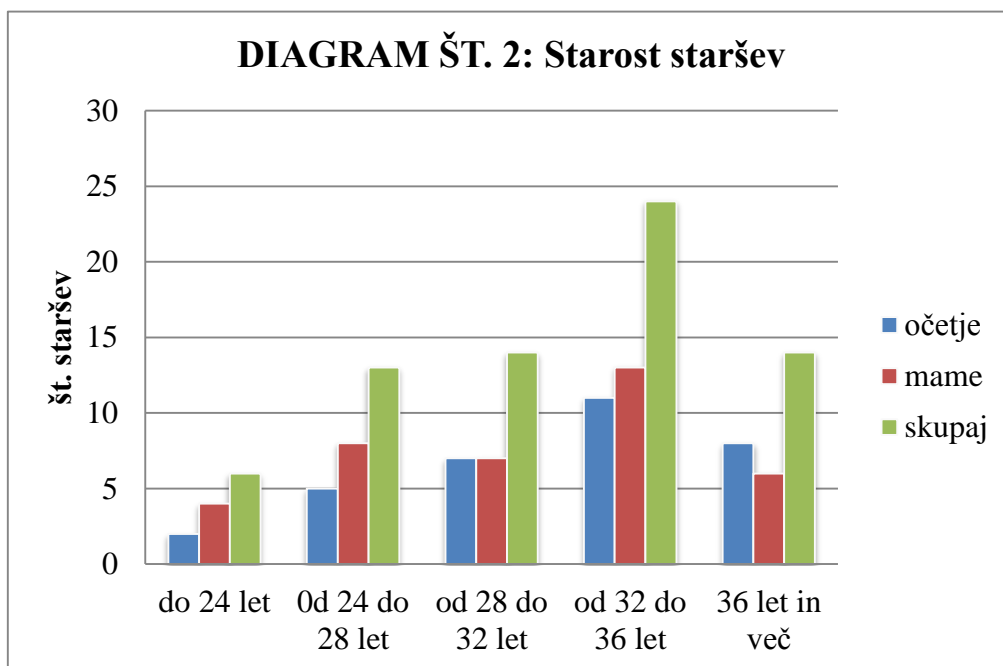
Najprej me je zanimal spol anketirancev. Od 71 vrnjenih anket je bilo 38 žensk (mam) in kar 33 moških (očetov). Glede na dobljene podatke sem bila pozitivno presenečena, ker so tudi očetje prevzeli vlogo pri vzgoji in se potrudili odgovoriti na vprašanja. Navadno so z vrtcem sodelovale le mame, v zadnjem času pa se trend obrača in velik del vzgoje prevzemajo tudi očetje.

Vprašanje št. 2

Navedite svojo starost.

Zanimalo me je, koliko so anketiranci stari, kajti predvidevam, da starši, starejši od 28 let, berejo zase in otrokom pogosteje kot tisti, ki so mlajši. Starost anketirancev je prikazana z diagramom št. 2.

Iz diagrama je razvidno, da so na ankete odgovarjali starši, ki so v povprečju starejši od 28 let, in sicer tako očetje kot mame. Največ staršev je starih med 28 in 36 let. Po mojih predvidevanjih so to starši, ki berejo sebi in svojim otrokom pogosteje kot starši, mlajši od 28 let.

Starše sem glede na starost razdelila v dve skupini:

1. skupina: starši, mlajši od 28 let,
2. skupina: starši, starejši od 28 let.

Odgovore sem obdelala še glede na vprašnji št. 7 in 8, kajti le tako lahko preverim bralne navade staršev. Pri vprašanju 7 in 8 sem starše ravno tako razdelila v dve skupini:

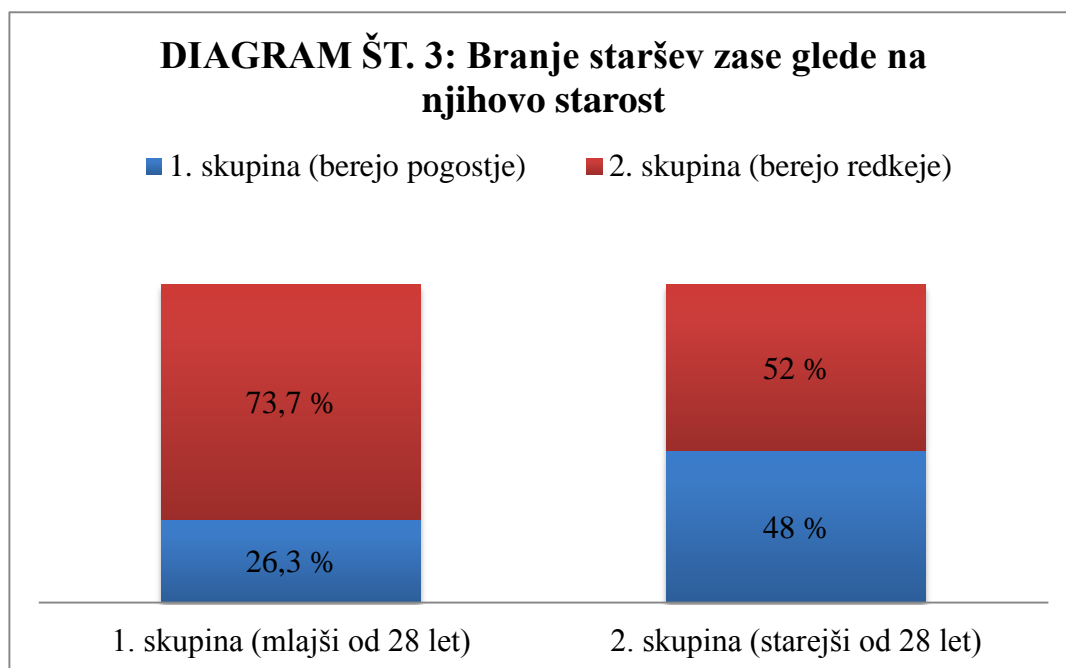
1. skupina: starši, ki berejo zelo pogosto (odgovori a, b in c; vsak dan, večkrat na teden in enkrat na teden);
2. skupina: starši, ki berejo bolj poredko (odgovori č, d, e in f; enkrat na 14 dni, enkrat na mesec, enkrat na dva meseca, drugo (starši ne berejo)).

Tako sem se odločila, ker sem v hipotezah št. 5 in 6 predvidela, da starši, starejši od 28 let, berejo zase in svojim otrokom pogosteje kot starši, ki so mlajši od 28 let. Na 2. vprašanje je 52 staršev (to je 73,2 %) odgovorilo z odgovori c, č ali d, kar pomeni, da so starejši od 28 let. Od tega jih je 14 (26,9 %) starih med 28 in 32 let, 24 (46,2 %) med 32 in 36 let, 14 (26,9 %) pa jih je starejših od 36 let.

Odgovori staršev 1. skupine na vprašanje št. 7: od 19 staršev je 5 (26,3 %) takšnih, ki berejo zase zelo pogosto, ostalih 14 (73,7 %) pa bere redkeje.

Odgovori staršev 2. skupine na vprašanje št. 7: od 52 staršev je 25 (48 %) staršev, ki berejo zase zelo pogosto, ostalih 27 (52 %) pa bere redkeje.

Glede na te podatke sem **potrdila hipotezo št. 5**, ki pravi, da starši, starejši od 28 let, berejo zase pogosteje kot starši, ki so mlajši od 28 let. Podatke prikazujem še z diagramom št. 3.

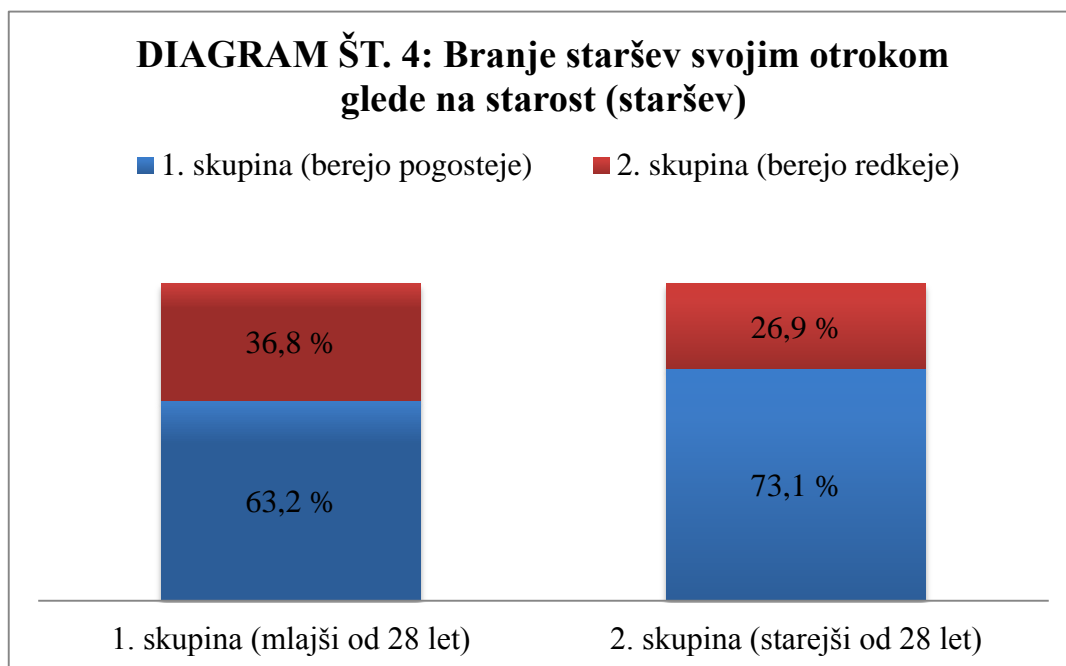

Iz diagrama je razvidno, da večina staršev sodi v skupino, kjer starši ne berejo zase ravno pogosto. S tem **potrjujem del hipoteze št. 1**, ki pravi, da starši berejo zase malo oziroma bolj poredko.

Odgovori staršev 1. skupine na vprašanje št. 8: od 19 staršev jih je 12 (63,2 %) takšnih, ki berejo svojim otrokom zelo pogosto, 7 (36,8 %) pa jih bere redkeje.

Odgovori staršev 2. skupine na vprašanje št. 8: od 52 staršev je 38 (73,1 %) staršev, ki berejo svojim otrokom zelo pogosto, 14 (26,9 %) pa jih bere redkeje.

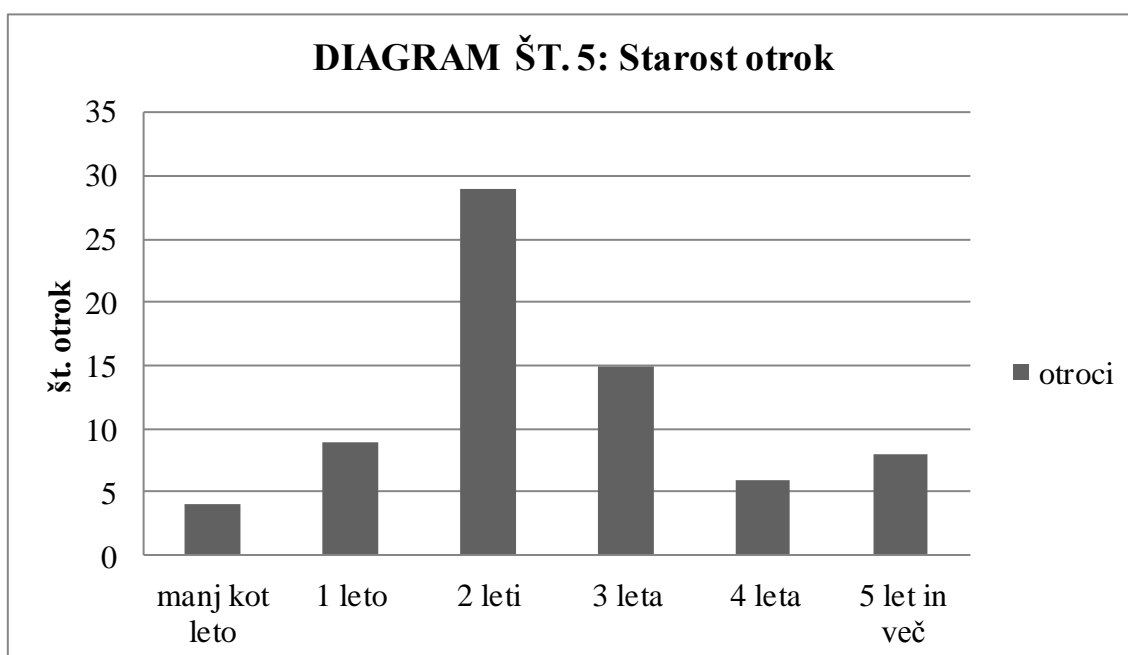
Glede na te podatke sem **potrdila hipotezo št. 6**, ki pravi, da starši, starejši od 28 let, berejo svojim otrokom pogosteje kot starši, mlajši od 28 let. Sem pa vesela, da tudi starši, mlajši od 28 let, v večini berejo otrokom zelo pogosto. Podatke prikazujem z diagramom št. 4.

Vprašanje št. 3

Navedite starost otroka.

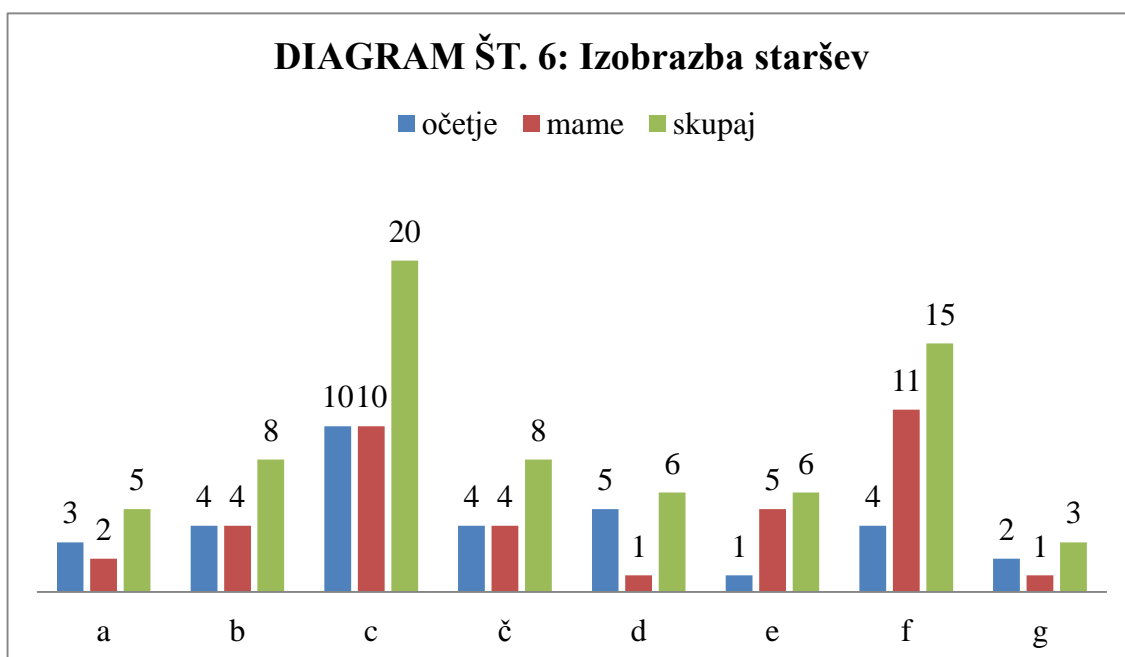
Ankete sem razdelila v skupine, kjer so otroci iz prvega (1–3 let) in drugega (3–6 let) starostnega obdobja. Največ anket so vrnili starši, ki imajo 2-letne otroke. To si razlagam tako, da so starši teh otrok pripravljeni sodelovati z vrtcem in so bolj dosledni kot tisti, ki imajo otroke že dolgo v vrtcu in jim (na žalost) vrtec pogosto predstavlja le varstvo otroka.

Vprašanje št. 4

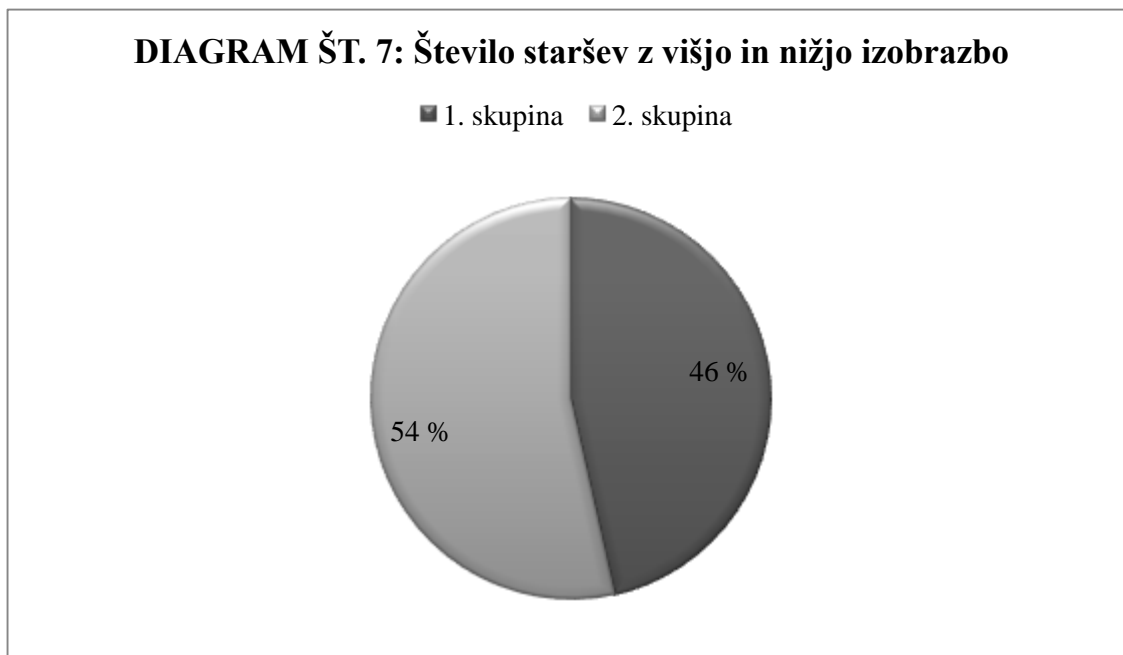
Navedite svojo izobrazbo.

Ugotoviti sem želela, kakšno izobrazbo imajo anketiranci, saj predvidevam, da tisti z višjo izobrazbo pripisujejo večji pomen branju kot tisti z nižjo. Izobrazbo sem prikazala z diagramom št. 6.

LEGENDA

- a: dokončana osnovna šola ali manj
- b: dokončana poklicna šola (3-letna ali manj)
- c: dokončana srednja šola (4- ali 5-letna)
- č: dokončana gimnazija
- d: dokončana višja šola
- e: dokončana visoka šola (strokovni program)
- f: dokončana visoka šola (univerzitetni program)
- g: magisterij ali več

Iz diagrama je razvidno, da je staršev z višjo izobrazbo več, vendar ni velike razlike. Po mojih predvidevanjih so starši z višjo izobrazbo tisti, ki berejo zase in otrokom več kot tisti z nižjo izobrazbo.

Glede na dobljene podatke ugotavljam, da je največ staršev z dokončano srednjo šolo, velik delež pa je tudi tistih, ki so končali visoko šolo (univerzitetni program). Za nižjo izobrazbo sem opredelila odgovore pod a, b in c, za višjo pa č, d, e, f in g. Starše razdelim v dve skupini:

1. skupina: z nižjo izobrazbo,
2. skupina: z višjo izobrazbo.

Odgovore sem obdelala še glede na vprašnji št. 7 in 8, kajti le tako lahko preverim bralne navade staršev. Pri teh vprašanjih sem starše ravno tako razdelila v dve skupini:

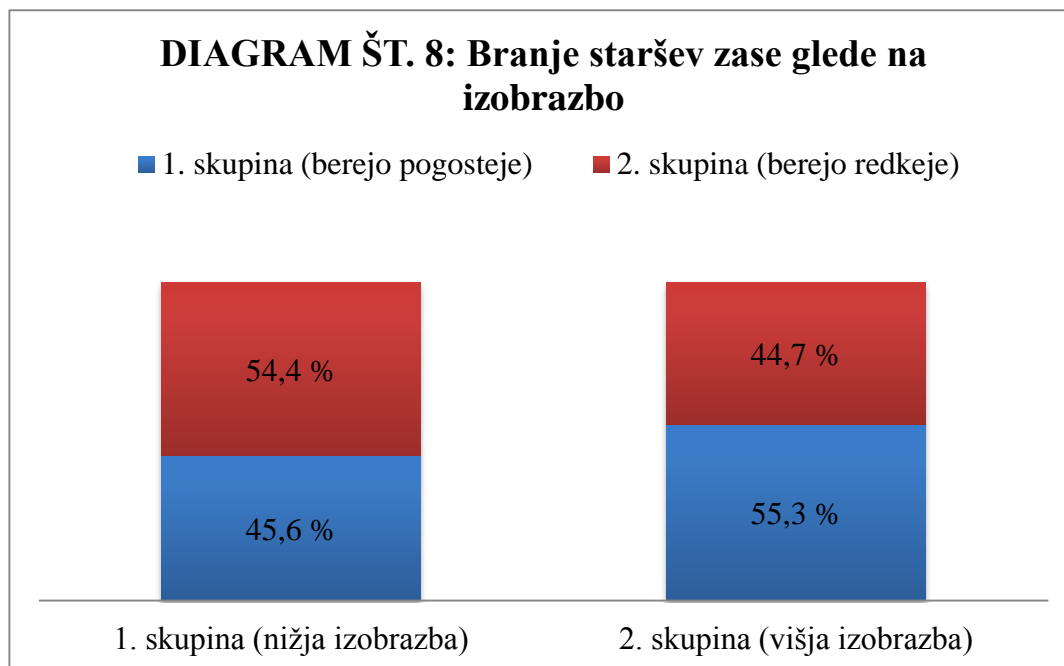
1. skupina: starši, ki berejo zelo pogosto (odgovori a, b in c; vsak dan, večkrat na teden in enkrat na teden);
2. skupina: starši, ki berejo bolj poredko (odgovori č, d, e in f; enkrat na 14 dni, enkrat na mesec, enkrat na dva meseca, drugo (starši ne berejo)).

Tako sem se odločila, ker sem v hipotezah št. 3 in 4 predvidela, da starši z višjo izobrazbo berejo zase in svojim otrokom pogosteje kot starši z nižjo izobrazbo.

Odgovori staršev 1. skupine na vprašanje št. 7: od 33 staršev je 15 (45,6 %) staršev, ki berejo zase zelo pogosto, ostalih 18 (54,4 %) pa bere redkeje.

Odgovori staršev 2. skupine na vprašanje št. 7: od 38 staršev je 21 (55,3 %) staršev, ki berejo zase zelo pogosto, 17 (44,7 %) pa jih bere redkeje.

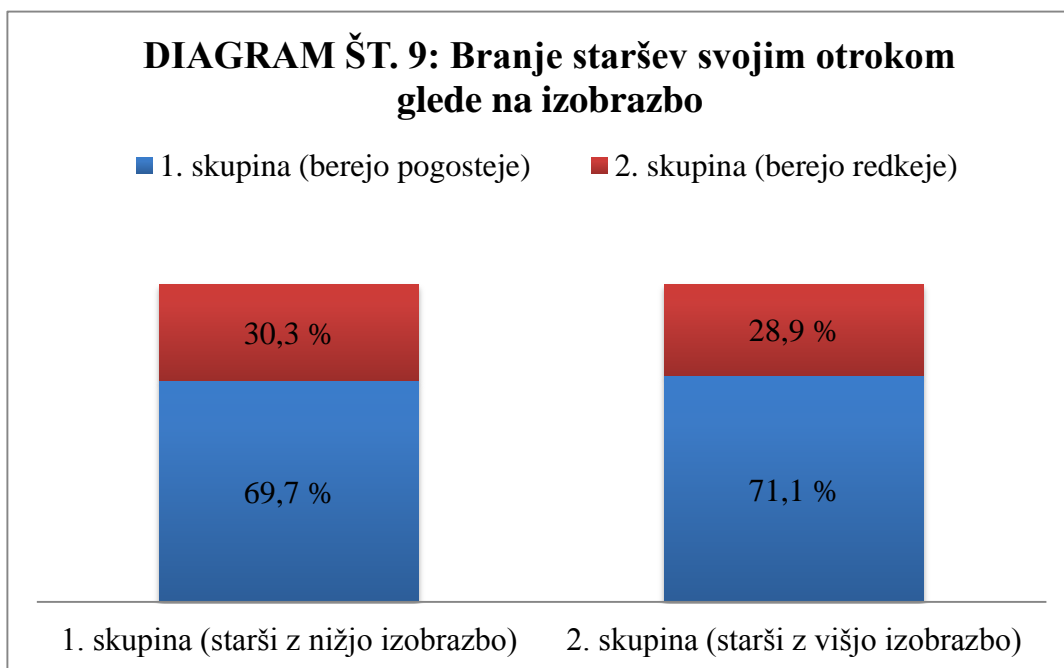
Glede na te podatke sem potrdila hipotezo št. 3, ki pravi, da starši z višjo izobrazbo berejo zase pogosteje kot starši z nižjo izobrazbo. Podatke prikazujem še z diagramom št. 8.

Odgovori staršev 1. skupine na vprašanje št. 8: od 33 staršev je 23 (69,7 %) staršev, ki berejo svojim otrokom zelo pogosto, ostalih 10 (30,3 %) bere redkeje.

Odgovori staršev 2. skupine na vprašanje št. 8: od 38 staršev je 27 (71,1 %) takšnih, ki berejo svojim otrokom zelo pogosto, 11 (28,9 %) pa jih bere redkeje.

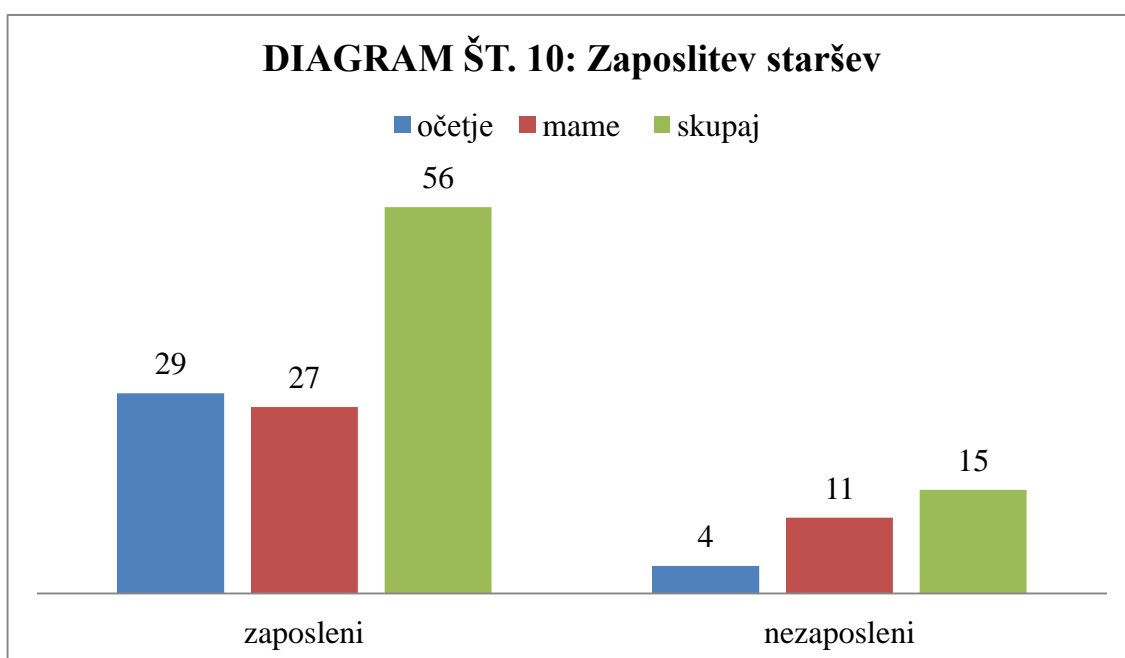
Razlika v odstotkih je zelo majhna. Starši so precej izenačeni, vendar kljub temu nekoliko več berejo svojim otrokom starši z višjo izobrazbo. Glede na te podatke **delno potrjujem hipotezo št. 4**, ki pravi, da starši z višjo izobrazbo berejo svojim otrokom pogosteje kot starši z nižjo izobrazbo. Sem pa vesela, da tudi starši z nižjo izobrazbo v večini berejo otrokom zelo pogosto. Podatke prikazujem še z diagramom št. 9.

Vprašanje št. 5

Ali ste zaposleni?

Na bralne navade vpliva tudi zaposlenost staršev. Zaposleni starši se zavedajo pomena branja, vendar zaradi obveznosti v službi pogosto branje odložijo. Zanimalo me je, koliko staršev je zaposlenih, kajti predvidevala sem, da je večina staršev zaposlenih in zanimajo me njihove bralne navade.

Zaposlenih je kar 78,9 % (56 od 71) vprašanih staršev. To sem predvidevala, saj imajo otroke vpisane v vrtec večinoma zaposleni starši.

Po predvidevanjih je velika večina staršev zaposlenih. Predvidevam, da zaradi obveznosti v službi starši nimajo dovolj časa za branje oz. opravijo prej druge stvari in branja ne postavljajo na prvo mesto.

Vprašanje št. 6

Ali menite, da imate zaradi obveznosti v službi in/ali doma dovolj časa za branje?

Kadar pridejo starši iz službe po otroke, pogosto že ob prevzemu otroka naštevajo dejavnosti, kaj vse še morajo postoriti. Zelo redko naletim na starše, ki hitijo v knjižnico ali pa takšne, ki se jim ne mudi in si za otroka vzamejo čas. Vsakodnevni ritem utruja celo družino in pogosto imajo starši poleg delovnega časa še pot od službe do doma, ki je lahko dolga tudi po dve uri v eno smer. Verjamem, da so starši po nujnih opravkih pogosto utrujeni. Koliko staršev pa meni, da imajo zaradi obveznosti v službi in/ali doma dovolj časa za branje, sem prikazala s tabelo št. 1.

TABELA ŠT. 1 : Čas za branje.

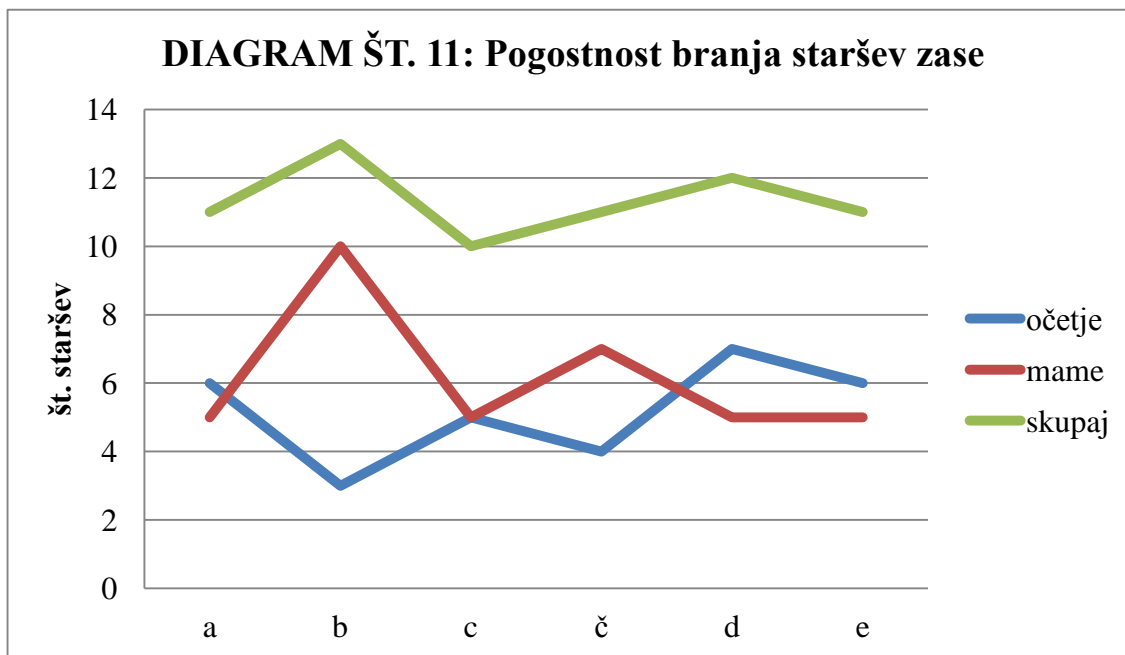
	mame	mame %	očetje	očetje %	skupaj	skupaj %
Da.	7	18,4	8	24,3	15	21,3
Da, vendar ne berem pogosto.	5	13,2	7	21,2	12	16,9
Ne, vendar si vzamem čas za branje.	20	52,6	10	30,3	30	42,3
Ne.	6	15,8	8	24,3	14	19,7

Iz tabele je razvidno, da večina staršev meni, da zaradi obveznosti v službi in/ali doma nima dovolj časa za branje (skupaj 62 %). Od tega si velika večina, to je 30 staršev (68,2 %) od 44,

ki so odgovorili, da nimajo dovolj časa za branje, vendarle vzame čas za branje. S tem **potrjujem hipotezo št. 1:**

Vprašanje št. 7

Kako pogosto berete zase?

LEGENDA

a: vsak dan

b: večkrat na teden

c: enkrat na teden

č: enkrat na 14 dni

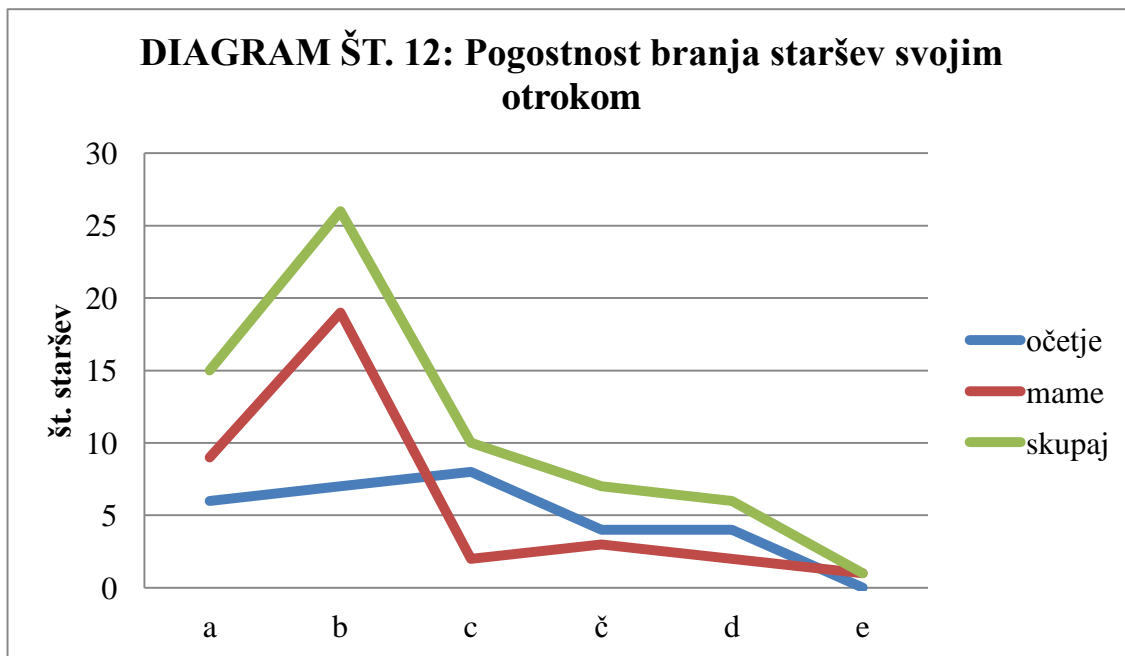
d: enkrat na mesec

e: enkrat na dva meseca

Diagram št. 11 prikazuje, kako pogosto berejo starši zase. Večina jih bere večkrat na dan ali vsaj enkrat na teden. Mame berejo pogosteje kot očetje, s čimer **potrjujem hipotezo št. 7.**

Vprašanje št. 8

Kako pogosto berete svojemu otroku?

LEGENDA

a: vsak dan

b: večkrat na teden

c: enkrat na teden

č: enkrat na 14 dni

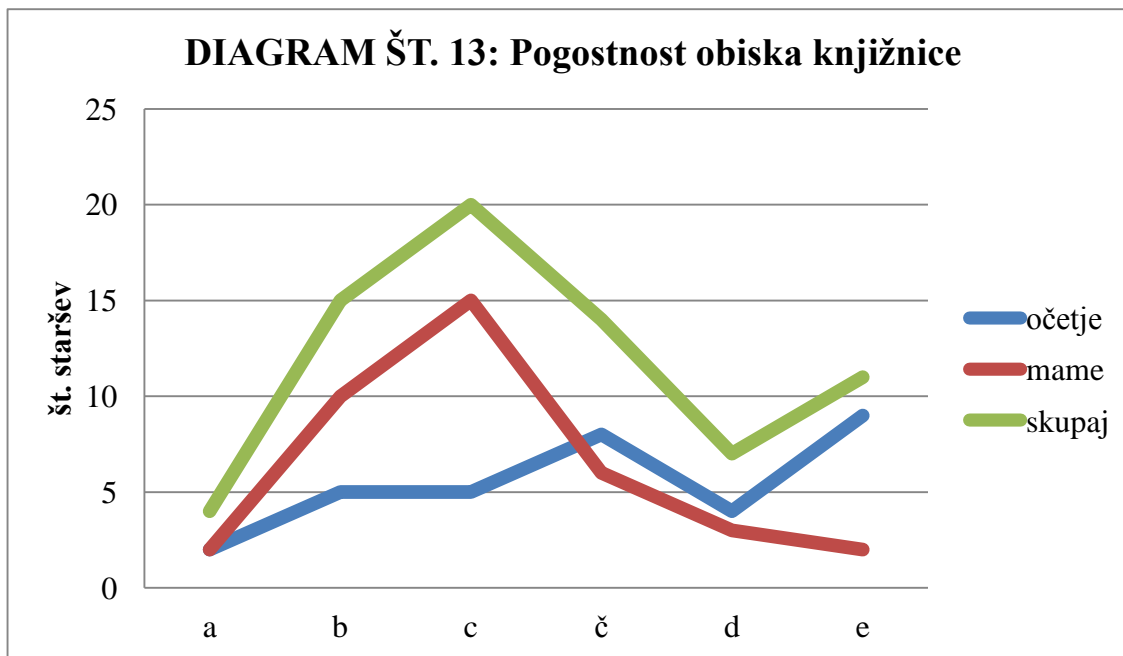
d: enkrat na mesec

e: enkrat na dva meseca

Svojim otrokom starši večinoma berejo večkrat na teden. Najpogosteje berejo ravno mame, kar sem predvidela s **hipotezo št. 8** in **jo** z dobljenimi podatki tudi **potrjujem**.

Vprašanje št. 9

Kako pogosto obiskujete knjižnico?

LEGENDA

a: večkrat tedensko

b: enkrat tedensko

c: enkrat na 14 dni

č: enkrat na mesec

d: enkrat na dva meseca

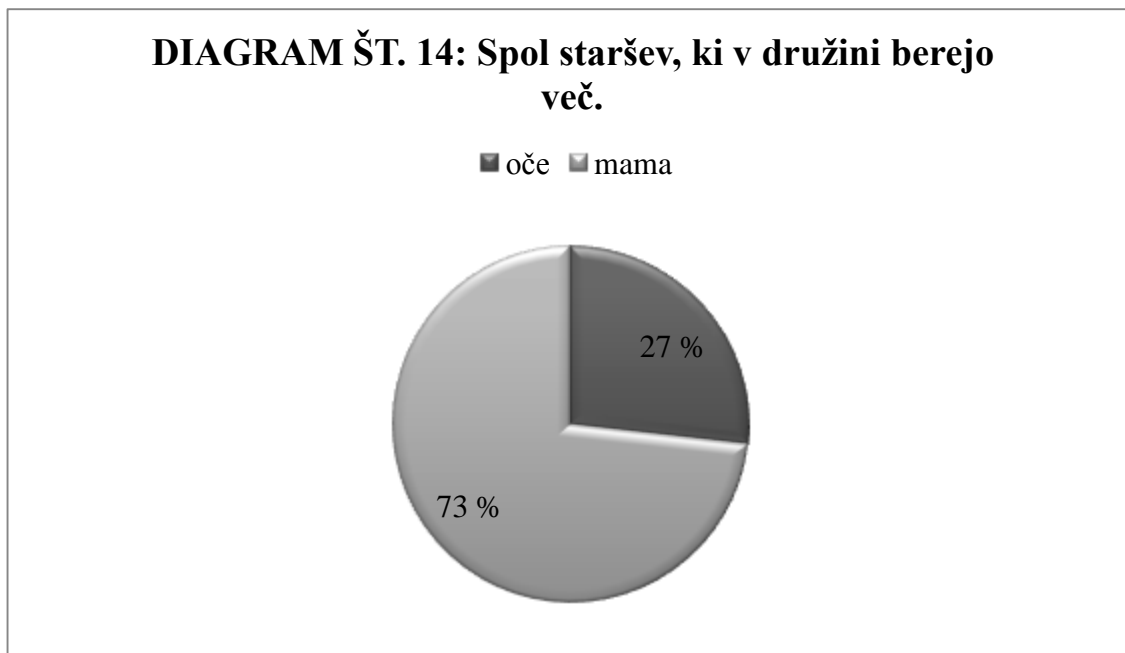
e: drugo

Za vzdrževanje bralnih navad posameznika in navajanje otrok na odnos do branja in knjig se mi zdi pomemben dejavnik obisk knjižnice. Po dobljenih podatkih sklepam, da starši obiskujejo knjižnico v večini enkrat na 14 dni. Mislim, da je to dovolj za potrebe družine. Spet so matere tiste, ki pogosteje obiskujejo knjižnico. Pri tem vprašanju je bilo precej odgovorov pod 'drugo', in sicer so starši navedli razloge:

- skoraj nikoli,
- nikoli,
- knjižnico obiskuje žena.

Vprašanje št. 10

Kdo v Vaši družini bere več?

Na to vprašanje so tudi očetje v večini (pošteno) odgovorili, da v družini več bere mama. Mame so prevzele veliko večino in tako berejo kar v 73 %. S tem vprašanjem **potrjujem hipotezi št. 7 in 8.**

Vprašanje št. 11

Katere literarne zvrsti ter katere literarne vrste berete zase najpogosteje?

TABELA ŠT. 2: Pogostnost branja literarnih zvrsti, ki jih starši berejo zase.

	mame (št.)	mame (%)	očetje (št.)	očetje (%)	skupaj (št.)	skupaj (%)
lirika	13	21	10	21,7	23	21,3
epika	29	46,8	23	50	52	48,2
dramatika	20	32,2	13	28,3	33	30,5

Starši najpogosteje posegajo po epiki. To se mi zdi logično, saj so ta besedila staršem najbolj dostopna in blizu. Zvrst je primerna za branje, kadar se želimo sprostiti ali razvedriti. Tako

potrjujem drugi del svoje prve hipoteze, ki pravi, da starši berejo v glavnem za razvedrilo in sprostitev.

Vprašanje št. 12

Katere žanre berete zase najraje?

TABELA ŠT. 3: Pogostnost branja žanrov, ki jih starši berejo zase.

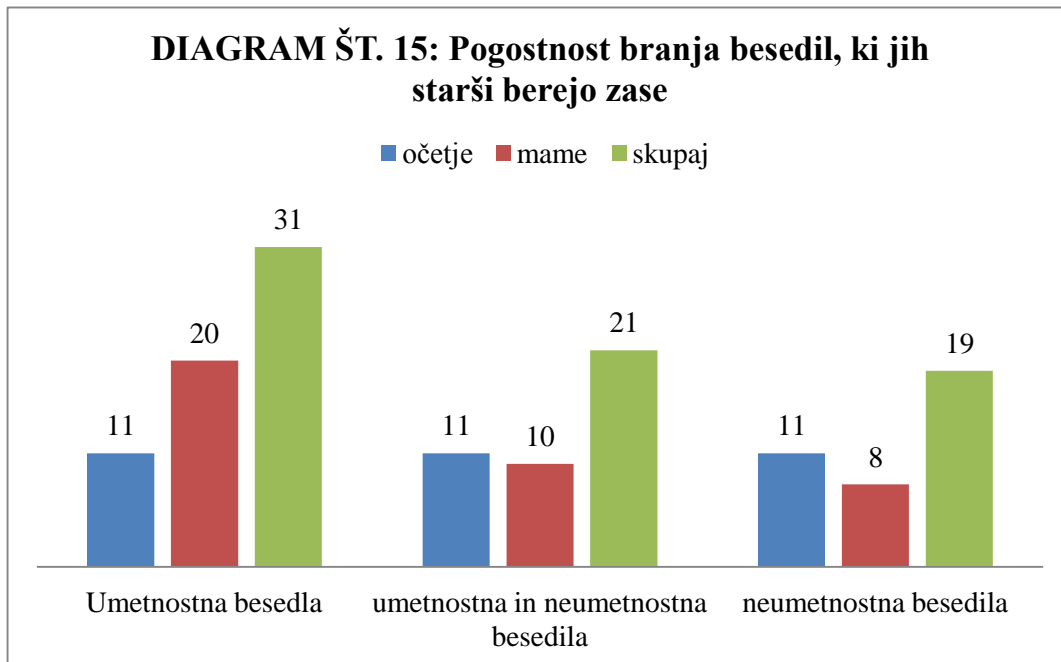
	Mame (št.)	Mame (%)	Očetje (št.)	Očetje (%)	Skupaj (št.)	Skupaj (%)
zgodovinski	13	21,7	14	25,5	27	23,5
pustolovski	27	45	22	40	49	42,6
znanstvena fantastika	13	21,7	12	21,8	25	21,7
drugo	7	11,6	7	12,7	14	12,2

Pri žanrih je večina staršev izbrala pustolovske, v odgovorih pod 'drugo' pa so starši navajali:

- časopis,
- filozofske tekste,
- ne berem.

Vprašanje št. 13

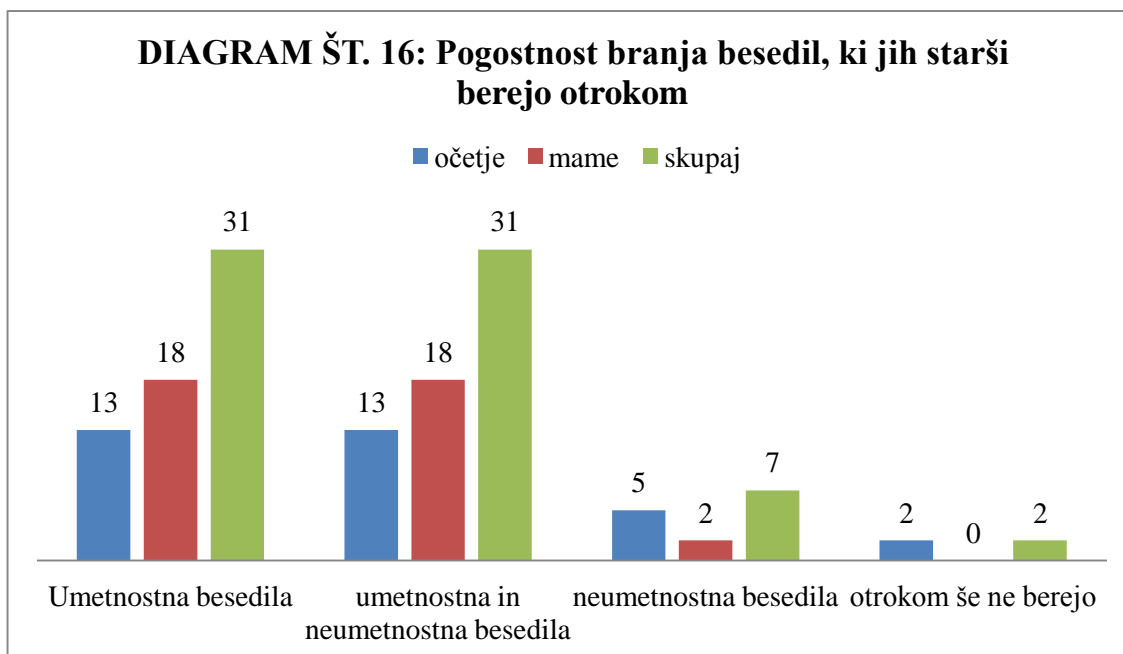
Katera besedila berete pogosteje zase, umetnostna (proza, poezija) ali neumetnostna (enciklopedije, leksikoni, atlasi ...)?

Starši zase najpogosteje posegajo po umetnostnih besedilih. Kljub temu pa jih je veliko, ki vzamejo v roke tudi neumetnostna besedila.

Vprašanje št. 14

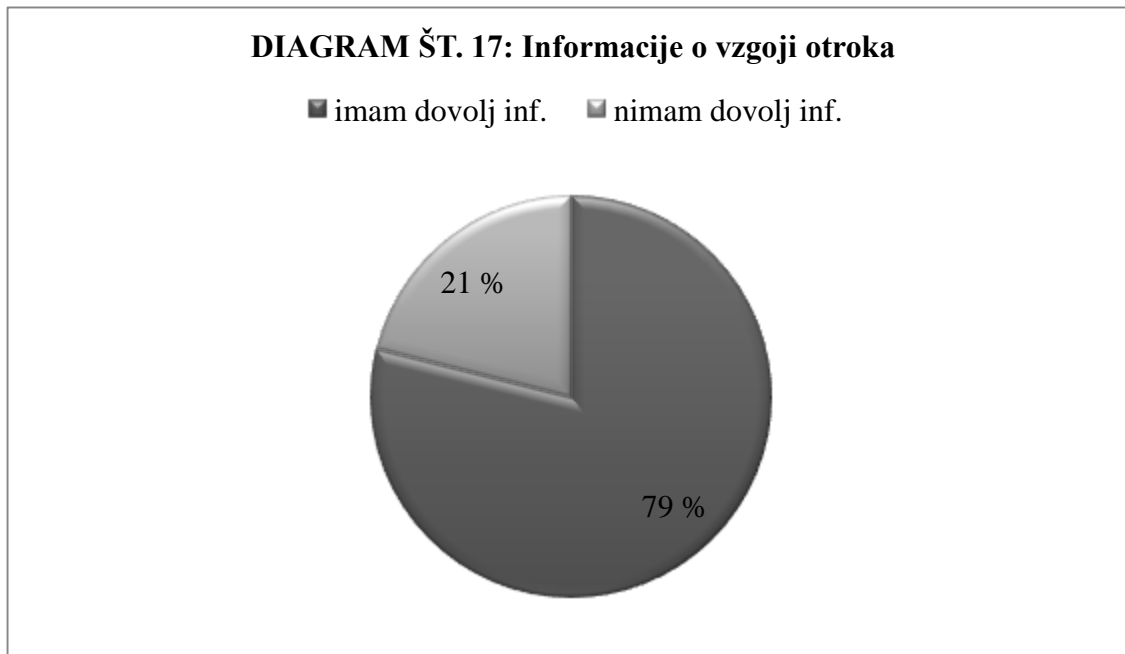
Katera besedila berete otroku, umetnostna (pravljice, pesmice ...) ali neumetnostna besedila (enciklopedije, leksikoni, atlasi ...)?

Pri izbiri besedil za otroke so starši precej 'izenačeni', saj v enakem številu posegajo tako po umetostnih besedilih kot po umetnostnih in neumetnostnih skupaj. To si razlagam z otroško radovednostjo, kajti otrok ima neskončno vprašanj, na katera je enostavneje odgovarjati z različnimi slikovnimi enciklopedijami, priročniki ali atlasii, to pa je že izbira neumetnostnih besedil.

Vprašanje št. 15

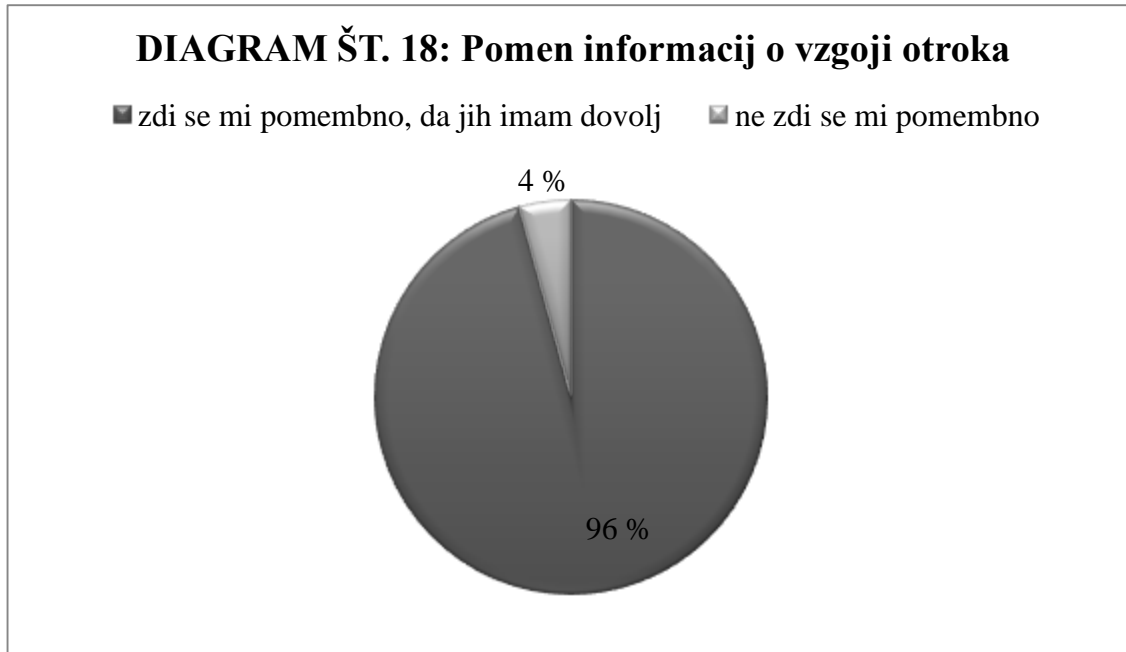
Ali se Vam zdi, da imate dovolj informacij o vzgoji otroka?

Starši menijo, da imajo dovolj informacij o vzgoji otroka. Staršem so informacije ponujene v različnih oblikah: v knjigah, v vrtcu, v revijah, na spletu ...

Vprašanje št. 16

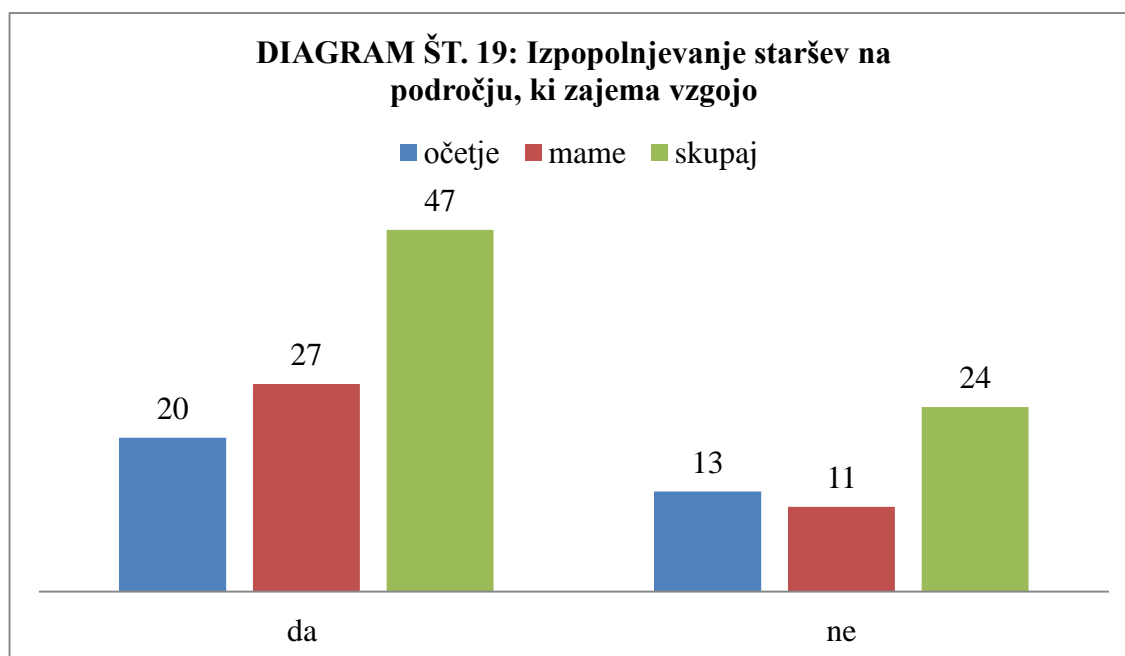
Ali se Vam zdi pomembno, da imate veliko informacij o vzgoji otroka?

Skoraj vsi starši (96 %), razen treh (4 %), so odgovorili, da se jim zdi pomembno, da imajo veliko informacij o vzgoji otroka. Z odgovori na to vprašanje sem bila pozitivno presenečena, saj menim, da starši, ki se zanimajo za vzgojo, tudi berejo zase in svojim otrokom. Anketne liste so vrnili starši, ki se zanimajo za vzgojo in tudi berejo zase in svojim otrokom, tako **potrjujem hipotezo št. 2.**

Vprašanje št. 17

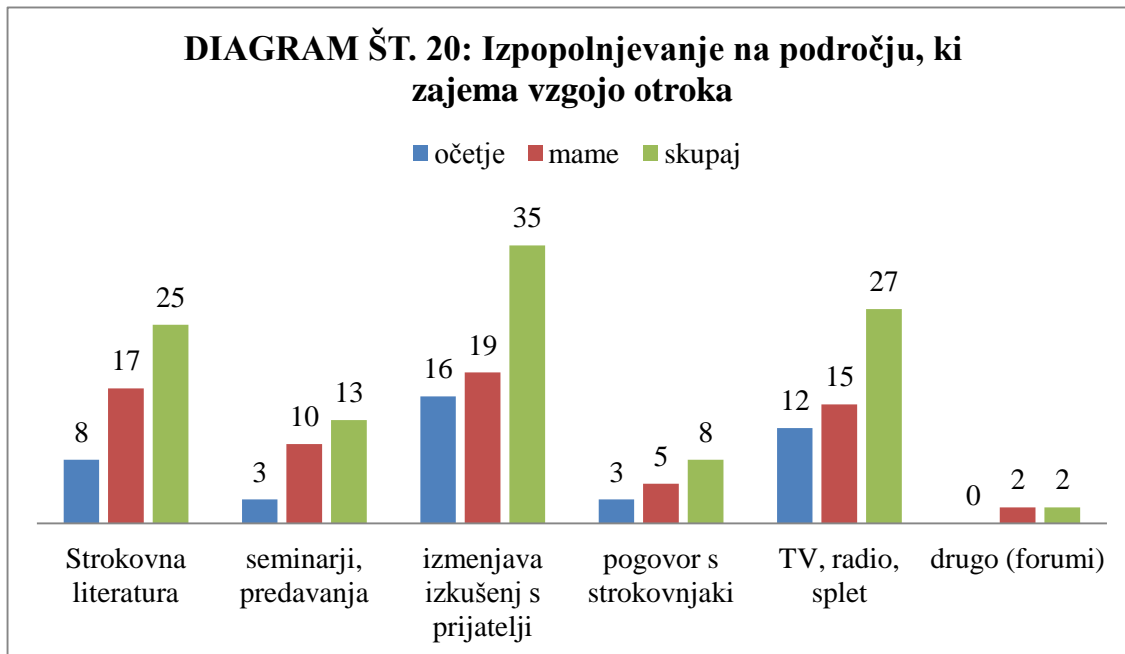
Ali se izpopolnjujete na področju, ki zajema vzgojo vašega otroka?

Večina staršev se na različne načine izpopolnjuje na področju, ki zajema vzgojo. Pogosteje se izpopolnjujejo mame kot pa očetje, vendar tudi očetje ne zaostajajo, čemur sem pogosto priča na predavanjih, ki jih organizira vrtec.

Vprašanje št. 18

Kako se izpopolnjujete na področju, ki zajema vzgojo Vašega otroka?

Največ staršev izmenjuje izkušnje s prijatelji, informacije pridobivajo po TV, radiu ali prek spleta ter berejo strokovno literaturo. Nekaj je tudi staršev, ki se udeležijo predavanj ali pa se pogovorijo s strokovnjaki. Dve mami sta izbrali opcijo 'drugo', in sicer sta obe navedli forume, kar sem sama predvidela v vprašanju pod točko d, to je TV, radio ali splet.

6 REZULTATI PO HIPOTEZAH

Hipoteza 1 predvideva, da zaradi obveznosti v službi in doma starši nimajo zase dovolj časa, zato berejo malo, v glavnem za razvedrilo in sprostitev. Ta hipoteza **je potrjena**.

Statistika anketnega lista je pokazala, da je 62 % vprašanih odgovorilo, da zaradi obveznosti doma in/ali v službi nimajo dovolj časa za branje. Velika večina vprašanih je zaposlenih (78,9 %), vendar pa si starši kljub temu vzamejo čas za branje.

Hipoteza 2 predvideva, da starši, ki se zanimajo za vzgojo otrok in si za otroke vzamejo čas, berejo, in **je potrjena**.

Na vprašanja v anketnem listu je 79 % vprašanih odgovorilo, da imajo dovolj informacij o vzgoji otroka, 96 % jih meni, da so informacije o vzgoji otroka pomembne in 66,2 % vprašanih se še dodatno izpopolnjuje na področju, ki zajema vzgojo.

Hipoteza 3 predvideva, da na bralne navade staršev vpliva izobrazba. Predvidevala sem, da starši z višjo izobrazbo berejo zase pogosteje kot starši, ki imajo nižjo izobrazbo. **Hipoteza 3 je potrjena**.

55,3 % staršev z višjo izobrazbo je odgovorilo, da berejo zase pogosto, od staršev z nižjo izobrazbo pa jih je 45,6 % odgovorilo, da berejo zase pogosto. Torej skoraj polovica staršev vzame v roke knjigo večkrat na teden, pogosteje pa to počno starši z višjo izobrazbo.

Hipoteza 4 predvideva, da na bralne navade staršev vpliva izobrazba. Predvidevala sem, da starši z višjo izobrazbo berejo otrokom pogosteje kot starši, ki imajo nižjo izobrazbo.

Hipoteza 4 je delno potrjena.

71,1 % staršev z višjo izobrazbo in 69,7 % staršev z nižjo izobrazbo je odgovorilo, da berejo otrokom pogosto; vsak dan, večkrat na teden ali vsaj enkrat na teden. Hipotezo delno potrjujem, ker je razlika med starši zelo mahjna in starši kar izenačeno berejo svojim otrokom, ne glede na njihovo izobrazbo.

Hipoteza 5 predvideva, da na bralne navade staršev vpliva starost. Predvidevala sem, da starši, starejši od 28 let, berejo zase pogosteje kot starši, ki so mlajši od 28 let. **Hipoteza 5 je potrjena**.

Starši, mlajši od 28 let berejo zase zelo poredko, le 26,3 % jih je odgovorilo, da berejo zase pogosto, medtem ko je 48 % staršev, starejših od 28 let, odgovorilo, da berejo zase pogosto. V večini pa starši zase berejo zelo malo. To sem tudi predvidevala v hipotezi 1.

Hipoteza 6 predvideva, da na bralne navade staršev vpliva starost. Predvidevala sem, da starši, starejši od 28 let, berejo otrokom pogosteje kot starši, ki so mlajši od 28 let. **Hipoteza 6 je potrjena.**

Staršev, ki so starejši od 28 let in berejo pogosto svojim otrokom, je 73,1 %. Staršev, ki so mlajši od 28 let in berejo svojim otrokom pogosto, je 63,2 %. Kljub temu, da je hipoteza potrjena, starši v večini berejo svojom otrokom vsak dan, večkrat na teden ali pa vsaj enkrat na teden, in sicer ne glede na starost.

Hipoteza 7 predvideva, da na bralne navade staršev vpliva spol. Predvidevala sem, da ženske (mame) berejo zase pogosteje kot moški (očetje). **Hipoteza 7 je potrjena.**

Na vprašanje, kdo v družini bere več, je 73 % vprašanih odgovorilo, da so to mame. Tudi statistika o pogostnosti branja zase je pokazala, da berejo mame zase več kot očetje.

Hipoteza 8 predvideva, da na bralne navade staršev vpliva spol. Predvidevam, da ženske (mame) berejo otrokom pogosteje kot moški (očetje). **Hipoteza 8 je potrjena.**

Na splošno berejo mame pogosteje kot očetje (73 %), tako so tudi na vprašanje o pogostnosti branja svojim otrokom v večini mame odgovorile, da berejo pogosteje kot očetje.

III. SKLEP RAZISKAVE

Branje nas spremlja vse življenje, kako in koliko se temu posvetimo, pa ni odvisno le od nas, temveč tudi od zgleda, ki ga imamo v družini. Starši in vzgojitelji bi se morali zavedati svoje vloge pri spodbujanju branja, predvsem pri predšolskih otrocih.

Z raziskavo sem želela ugotoviti, kakšne so bralne navade staršev predšolskih otrok. Ugotovila sem, da se zavedajo pomena branja, vendar ne berejo ravno pogosto. Predvsem pri izbiri besedil zase, starši ne berejo pogosto. Ugotovila sem, da starši namenijo več pozornosti branju svojim otrokom kot branju zase. Še vedno pri tem prednjačijo mame, čeprav se najdejo tudi očetje, ki pogosto prebirajo zase in svojim otrokom.

Večina staršev se izobražuje na različnih področjih, ki zajemajo vzgojo otroka. Ti starši se bodo (ali pa so se že) prej ali slej srečali s temo, ki obravnava pomen bralne pismenosti za njih same in za njihovega otroka.

Če so starši zamudili pridobivanje bralnih navad zase, se vendarle trudijo in ponujajo otroku možnost, da ima dostop do knjig in čas za branje. Upam, da nastajajo nove generacije, ki bodo razumele pomen branja in knjig. Dobro je, da otrok s staršem obiskuje knjižnico, predvsem pa da starši, ne samo da berejo otrokom, pač pa, da berejo z njim. Podatek, da starši relativno pogosto obiskujejo knjižnico, je spodbuden, saj ima večina vprašanih še majhne otroke in ko nekaj časa ne bodo zahajali v knjižnico, jih bo otrok sam spomnil na to, če mu je bilo v knjižnici prijetno ali pa je prinesel od tam kakšno zanimivo slikanico ali knjigo.

Branje nam postane hitro tudi izziv, več kot beremo, več si želimo prebrati. Posegamo po vse zahtevnejših besedilih in raznovrstnejših žanrih. Tudi mlajši starši in starši z nižjo izobrazbo berejo svojim otrokom pogosteje kot zase. Mislim, da bodo ti starši hitro pridobili bralne navade, ker se trudijo za svojega otroka, branje pa nas potegne kakor vrtinec, če se le prepustimo in ob tem uživamo.

IV. VIRI IN LITERATURA

- Bešter, M. in drugi. (1999). *Na pragu besedila*. Ljubljana: Založba Rokus.
- Bešter, M. in drugi. (2003). *Na pragu besedila*. Ljubljana: Založba Rokus.
- Dolinšek Bubnič, M. (1999). *Beri mi in se pogovarjaj z mano*. Ljubljana: Epta.
- Grginič, M. (2006). *Družinska pismenost*. Ljubljana. Domžale: Izolit.
- Grosman, M. (2003). *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Grosman, M. (1998). *Branje – skrb vseh: 2. strokovno posvetovanje Bralnega društva Slovenije*. Ljubljana: Bralno društvo Slovenije.
- Grosman, M. (2006). *Razsežnosti branja: za boljšo bralno pismenost*. Ljubljana: Karantanija.
[http://arhiv.acs.si/publikacije/Branje za znanje in branje za zabavo; prirocnik.pdf](http://arhiv.acs.si/publikacije/Branje_za_znanje_in_branje_za_zabavo_prirocnik.pdf)
- Korošec, V. (1995). *Literarna teorija v srednji šoli*. Novo mesto: STZŠ.
- Kropp, P. (2000). *Vzgajanje bralca: naj otrok postane bralec za vse življenje*. Tržič: Učila.
- Marc, D. In Torkar Papež, K. (2006). *Kultura govornice in zapisane besede ali retorika za današnjo rabo*. Ljubljana: DZS.
- Pečjak, S. (2006). *Bralna motivacija: razvijanje in merjenje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pečjak, S., Bucik, N., Peštaj, M., Podlesek, A. in Pirc, T. (2010). *Bralna pismenost ob koncu osnovne šole – ali fantje berejo drugače kot dekleta?* V: *Sodobna pedagogika* 1/2010
- Skubic, D. (2004). *Pedagoški govor v vrtcu*. Ljubljana: pedagoška Fakulteta v Ljubljani.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, (1994). Ljubljana: DZS
- Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

V. PRILOGE

Priloga: Anketni list za starše

ANKETNI LIST

Spoštovani!

Sem študentka Pedagoške fakultete v Ljubljani – smer Predšolska vzgoja. Pišem diplomsko nalogo z naslovom **BRALNE NAVADE STARŠEV PREDŠOLSKIH OTROK**. Prosim Vas za sodelovanje pri anketnem vprašalniku. Prosim Vas tudi, da anketo – anketni list, ki je pred vami in je anonimen – izpolnite čim bolj iskreno in ga vrnete v enem tednu.

Zagotavljam Vam, do bom vse tako pridobljene podatke in informacije uporabila samo za izdelavo raziskovalnega dela diplomske naloge.

Hvala za pomoč in sodelovanje!

Študentka:
Alenka Jalovec

NAVODILA ZA IZPOLNJEVANJE

Na vsako vprašanje imate predlaganih že nekaj odgovorov, Vi pa se odločite za tistega, ki Vam najbolj ustreza, tako da obkrožite eno črko pred ustreznim odgovorom. Če Vam noben od odgovorov ne ustreza, napišite svoj odgovor pod »Drugo«.

ANKETNI LIST ZA STARŠE

1. Navedite spol.
 - a) Ženski.
 - b) Moški.

2. Navedite svojo starost.
 - a) Do 24 let.
 - b) Med 24 in 28 let.
 - c) Med 28 in 32 let.
 - č) Med 32 in 36 let.
 - d) Več kot 36 let.

3. Navedite starost otroka.
 - a) Manj kot 1 leto.
 - b) 1 leto.
 - c) 2 leti.
 - č) 3 leta.
 - d) 4 leta.
 - e) 5 let in več.

4. Navedite svojo izobrazbo.
 - a) Dokončana osnovna šola ali manj.
 - b) Dokončana poklicna šola (3-letna ali manj).
 - c) Dokončana srednja šola (4- ali 5-letna).
 - č) Dokončana gimnazija.
 - d) Dokončana višja šola.
 - e) Dokončana visoka šola (strokovni program).
 - f) Dokončana visoka šola (univerzitetni program).
 - g) Magisterij ali več.
 - h) Drugo: _____.

5. Ali ste zaposleni?

- a) Da.
- b) Ne.

6. Ali menite, da imate zaradi obveznosti v službi in/ali doma dovolj časa za branje?

- a) Da.
- b) Da, vendar ne berem pogosto.
- c) Ne, vendar si vzamem čas za branje.
- č) Ne.

7. Kako pogosto berete zase?

- a) Vsak dan.
- b) Večkrat na teden.
- c) Enkrat na teden.
- č) Enkrat na 14 dni.
- d) Enkrat na mesec.
- e) Enkrat na dva meseca.
- f) Drugo: _____.

8. Kako pogosto berete svojemu otroku?

- a) Vsak dan.
- b) Večkrat na teden.
- c) Enkrat na teden.
- č) Enkrat na 14 dni.
- d) Enkrat na mesec.
- e) Enkrat na dva meseca.
- f) Drugo: _____.

9. Kako pogosto obiskujete knjižnico?

- a) Večkrat tedensko.
- b) Enkrat tedensko.
- c) Enkrat na 14 dni.
- č) Enkrat na mesec.
- d) Enkrat na dva meseca.
- e) Drugo: _____.

10. Kdo v Vaši družini bere več?

- a) Oče.
- b) Mati.

11. Katere literarne zvrsti in literarne vrste berete zase najpogosteje (ovrednotite po lestvici 1–3, 1 = najraje, če katere ne berete, označite z 0)?

- a) Lirika (poezija; oda, sonet, elegija) _____.
- b) Epika (proza; roman, novela, povest) _____.
- c) Dramatika (drama; komedija, tragedija, drama) _____.

12. Katere žanre berete najraje zase (ovrednotite po lestvici 1–3, 1 = najraje, če katerega ne berete, označite z 0)?

- a) Zgodovinske _____.
- b) Pustolovske _____.
- c) Znanstveno fantastiko _____.
- č) Drugo _____.

13. Katera besedila berete pogosteje zase, umetnostna (proza, poezija) ali neumetnostna (enciklopedije, leksikoni, atlasi ...)?

- a) Umetnostna.
- b) Umetnostna in neumetnostna enako pogosto.
- c) Neumetnostna.

14. Katera besedila berete otroku – umetnostna (pravljice, pesmice ...) ali neumetnostna besedila (enciklopedije, leksikoni, atlasi ...)?

- a) Samo umetnostna besedila.
- b) Umetnostna in neumetnostna besedila.
- c) Samo neumetnostna besedila.

15. Ali se Vam zdi, da imate dovolj informacij o vzgoji otroka?

- a) Da.
- b) Ne.

16. Ali se Vam zdi pomembno, da imate veliko informacij o vzgoji otroka?

- a) Da.
- b) Ne.

17. Ali se izpopolnjujete na področju, ki zajema vzgojo Vašega otroka?

- a) Da.
- b) Ne.

Če ste na 17. vprašanje odgovorili pozitivno, prosim, odgovorite še na naslednje vprašanje, sicer ga izpustite.

18. Kako se izpopolnjujete na področju, ki zajema vzgojo Vašega otroka? Možnih je več odgovorov.

- a) Berem strokovno literaturo.
- b) Hodim na predavanja, seminarje.
- c) Izmenjujem izkušnje s prijatelji.
- č) Pogovarjam se s strokovnjaki s tega področja.
- d) Informacije o tem pridobim na televiziji, radiu, spletu.
- e) Drugo: _____.